

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยประเมินผลของโครงการพัฒนาที่สูงครั้งนี้ เน้นเฉพาะโครงการที่ดำเนินงานในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) โดยมีเป้าหมายการดำเนินงานเพื่อการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รวมทั้งการปลูกพืชทดแทนฝิ่น จำนวน 5 โครงการ ได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน โครงการพัฒนาที่สูงดอยขาว-ผาหม่น โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื้อ

ผลการวิเคราะห์และการประเมินผลโครงการพัฒนาที่สูงได้แบ่งผลของการวิเคราะห์ออกเป็น 6 ตอน ตามลำดับดังนี้ คือ ลักษณะทั่วไปของประชากรตัวอย่าง ทศนคติของประชากรตัวอย่างต่อกิจกรรมของโครงการ การมีส่วนร่วมของประชากรตัวอย่างต่อกิจกรรมของโครงการ ทศนคติของ ประชากรตัวอย่างต่อการยอมรับกิจกรรมของโครงการ ผลการประชุมกลุ่มผู้นำชุมชน (การจัดสนทนากลุ่ม) และหน่วยงานพัฒนาด้านการเกษตร ป่าไม้ สาธารณสุข การศึกษา และด้านสาธารณสุขและ โครงสร้างพื้นฐาน

ต่อไปนี้จะเป็นการสรุปภาพรวมของรายละเอียดของหัวข้อต่าง ๆ ทั้ง 6 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของประชากรตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิหลายขั้นตอน (Multistage Random Sampling) เพื่อเลือกตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรในบริเวณที่มีกิจกรรมการพัฒนาของ โครงการพัฒนาที่สูงทั้ง 5 โครงการ จึงทำให้ได้กลุ่มประชากรตัวอย่างในการประเมินผลครั้งนี้ จำนวน 1,187 คราวเรือน เมื่อทำการจำแนกตามโครงการพัฒนาแล้วปรากฏว่าประชากรในโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน จำนวน 293 คราวเรือน(24.7%) โครงการพัฒนาที่สูงดอยขาว-ผาหม่น จำนวน 235 คราวเรือน (19.8%) โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นจำนวน 231 คราวเรือน(19.5%) โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื้อ จำนวน 215 คราวเรือน(18.1%) และโครงการพัฒนาที่สูงเวียงผา จำนวน 213 คราวเรือน(17.9%) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาถึงลักษณะทางชาติพันธุ์ (Ethnics) ของชาวเขาที่อาศัยในพื้นที่โครงการ พัฒนาที่สูงแล้วพบว่า ในจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษานี้ แบ่งออกเป็นเผ่า (Tribes) ต่าง ๆ ได้แก่ เผ่ากะเหรี่ยง (โปว์, สะกอว์) ลาหู่ อาข่า ม้ง เข้า ลีซุ ละว้า ไทยใหญ่และจีนฮ่อ ซึ่งปรากฏ ว่าเผ่ากะเหรี่ยง (โปว์)มีจำนวนมากที่สุด โดยเฉพาะในเขตพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื้อ ส่วนรายละเอียดอื่น ๆ มีดังต่อไปนี้

1.1 เพศ อายุ และการศึกษา

กลุ่มตัวอย่างของหัวหน้าครัวเรือนที่ศึกษาครั้งนี้ส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีจำนวนเกินกว่า ร้อยละ 50 เกือบทุกโครงการเมื่อเปรียบเทียบกับสัดส่วนของหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นเพศหญิง ทางด้านอายุของหัวหน้าครัวเรือนนั้นปรากฏว่า ส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือน จะมีกลุ่มอายุระหว่าง 26-45 ปี ซึ่งเป็นอายุที่อยู่ในวัยแรงงาน และเมื่อพิจารณาต่อไปถึงอายุเฉลี่ยของหัวหน้าครัวเรือนแล้วพบว่า มีอายุเฉลี่ย 40 ปีในภาพรวม อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตามรายโครงการพบว่า หัวหน้าครัวเรือนในพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น มีอายุเฉลี่ยสูงกว่าโครงการอื่น คือ อายุ 42 ปี ในขณะที่โครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผามีหัวหน้าครัวเรือนอายุเฉลี่ย เพียง 37 ปี ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนนั้นพบว่า ส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือนไม่ได้เรียนหนังสือ สัดส่วนของผู้ที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปือสูงที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น สำหรับหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษา ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นั้น พบที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมากที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น แต่เมื่อ พิจารณาต่อไปถึงการศึกษาในระดับที่สูงกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นั้น พบว่า หัวหน้าครัวเรือนที่อยู่ใน โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน จะมี สัดส่วนระดับการศึกษาสูงมากกว่าโครงการพัฒนาที่สูงอื่น ๆ

1.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การตั้งถิ่นฐานและการย้ายถิ่น

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่จะมีจำนวนสมาชิกอยู่ระหว่าง 5-8 คน สำหรับจำนวนสมาชิกโดยเฉลี่ยในแต่ละโครงการนั้นปรากฏว่า โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนสูงที่สุด รองลงมาได้แก่โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน คอยเวียงผาสามหมื่น และโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปือ ตามลำดับ

ด้านการตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านได้เป็นตัวแทนคป.ประการหนึ่ง ในการวิเคราะห์ความสำเร็จของโครงการพัฒนา ซึ่งพบว่า มีเพียง 2 โครงการเท่านั้น ที่มีหัวหน้าครัวเรือนเกิดและอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเกินกว่าครึ่งของประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปือ และโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน อย่างไรก็ตามการวิจัยครั้งนี้พบว่า สัดส่วนของประชากรที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานใน โครงการพัฒนาโดยการย้ายถิ่นมีสัดส่วนสูงพอสมควร ซึ่งได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น โครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน สำหรับเหตุผลของการย้ายถิ่นนั้น ครัวเรือนที่ย้ายถิ่นภายในและภายนอกจังหวัดที่ตนเองตั้งถิ่นฐาน ส่วนมากจะมีเหตุผลมาจากการย้ายตามญาติพี่น้อง ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวไม่ดี ไม่มีที่ดินทำกิน ที่ดินที่มีอยู่เสื่อมความอุดมสมบูรณ์ การคมนาคมไม่สะดวก และเจ้าหน้าที่รักษาดินน้ำของกรมป่าไม้สั่งให้ย้ายเพราะที่ทำกินเดิมเป็นป่าสงวนแห่งชาติและต้นน้ำลำธาร ส่วนครัวเรือนที่ย้ายถิ่นมาจากต่างประเทสนั้นให้เหตุผลว่า เพราะหนีภัยสงครามเนื่องจากอยู่ใกล้ชายแดนระหว่างประเทศลาว และประเทศไทยตลอดจนการถูกชาวจีนรบกวน โดยเฉพาะผู้ที่อพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

1.3 อาชีพหลักและอาชีพรองของหัวหน้าครัวเรือน

พบว่าหัวหน้าครัวเรือนในโครงการพัฒนาที่สูงทุกโครงการ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพาะปลูกเป็นหลัก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละโครงการพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื่อนั้น หัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพเพาะปลูกมากที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงเวียงผา สามหมื่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น ตามลำดับ สำหรับอาชีพรองนั้น ข้อมูลที่ได้รับโดยภาพรวม ชี้ให้เห็นว่า หัวหน้าครัวเรือนเกือบทุกครัวเรือน ได้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง ทั้งนี้ พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา มีหัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์มากที่สุด รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื่อ ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นนั้น มีหัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพรอง อาชีพรองอีกอาชีพหนึ่งที่พบก็คือการรับจ้าง ซึ่งได้พบว่าในภาพรวมแล้วทุกโครงการมีหัวหน้าครัวเรือนประกอบอาชีพรับจ้าง รองลงไปได้แก่ อาชีพเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก ค้าขาย ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามรายโครงการแล้ว ปรากฏว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมีส่วนมากกว่าโครงการพัฒนาอื่น ๆ

1.4 รายได้รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือนเปรียบเทียบก่อนมีโครงการพัฒนาและหลังการมีโครงการพัฒนา

รายได้รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของหัวหน้าครัวเรือนนั้น พิจารณาจากการจำหน่ายผลผลิตที่เกษตรกรได้ทำการเพาะปลูกในปีการผลิต 2536/2537 เป็นหลัก ทั้งนี้ได้ทำการเปรียบเทียบกับรายได้รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือนก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้าไป การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการศึกษาข้อมูลย้อนหลัง โดยให้เกษตรกรหรือผู้ที่ให้ข้อมูลนึกย้อนหลังไป จากการศึกษาพบว่า รายได้รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือนในปีการผลิต 2536/2537 อันเป็นปีซึ่งได้ทำการเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูล ปรากฏว่าภาพรวมของทุกโครงการแล้ว จะมีรายได้อยู่ในกลุ่ม 1-5,000 บาท ถ้าพิจารณาในรายละเอียดแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื่อมีเกษตรกรที่มีรายได้ในช่วงดังกล่าวมากที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา ไทย-เยอรมัน สามหมื่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่นตามลำดับ สำหรับรายได้ในกลุ่ม 5,001 - 1,0000 บาทนั้น พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่นมีส่วนของเกษตรกรที่มีรายได้ในกลุ่มดังกล่าวสูงสุด รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ไทย-เยอรมัน ดอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงแปเปื่อตามลำดับ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาดูรายได้เฉลี่ยแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่นมีรายได้เฉลี่ยสูงสุด คือ 13,236 บาท และรองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา มีรายได้เฉลี่ยคือ 12,088 บาท โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมีรายได้เฉลี่ย 12,083 บาท ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน และโครงการพัฒนาที่สูงแปเปื่อนั้น พบว่ามีรายได้เฉลี่ย 8,149 บาท และ 3,422 บาท ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาต่อไปถึงรายได้รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือน ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้ามาดำเนินการนั้น พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ในกลุ่มระหว่าง 1-5,000 บาท แต่เมื่อพิจารณาตามรายละเอียด ปรากฏว่าโครงการพัฒนาที่สูงแปเปือมากที่สุด สำหรับกลุ่มรายได้ในช่วง 5,001-10,000 บาทนั้น จะพบที่โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นมากที่สุดและมากกว่าโครงการอื่น เมื่อพิจารณาต่อไปถึงรายได้เฉลี่ยการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือนก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาแล้ว ปรากฏว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมีรายได้เฉลี่ย 18,935 บาท ซึ่งสูงกว่าโครงการอื่น รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่น คอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน และโครงการพัฒนาที่สูงแปเปือตามลำดับ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยก่อนที่มีโครงการพัฒนาและหลังจากที่โครงการพัฒนาเข้าไปดำเนินการแล้ว ซึ่งในการวัดผลผลิต วัดในปี 2536/2537 พบว่าหลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงเข้าไปแล้ว รายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือน ได้ลดลงเกือบทุกโครงการ กล่าวคือเมื่อพิจารณาในภาพรวมก่อนที่มีโครงการพัฒนาเข้าไปนั้น รายได้จากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือนนั้นมีรายได้เฉลี่ย 12,560 บาท แต่หลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้าไปดำเนินการแล้ว รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนลดลงเหลือเพียง 9,992 บาท เมื่อพิจารณาตามรายโครงการแล้วพบว่า ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันเข้าไปดำเนินการ เกษตรกรมีรายได้รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือนเฉลี่ย 9,914 บาท แต่หลังจากที่เข้าไปดำเนินการแล้ว รายได้เฉลี่ยลดลงเหลือเพียง 8,149 บาท ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นพบว่า มีรายได้โดยเฉลี่ยจากการจำหน่ายพืชทุกชนิด 15,730 บาท แต่หลังจากที่โครงการฯ ได้ดำเนินการแล้วพบว่ารายได้เฉลี่ยตัวนี้ได้ลดลงเป็น 13,236 บาท ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา แปเปือและสามหมื่นนั้นก็เช่นเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตามการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการโดยดูจากรายได้ รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิดของครัวเรือน เปรียบเทียบก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาและหลังจากมีโครงการพัฒนาแล้วเป็นวิธีการหยาบ ๆ ทั้งนี้เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ ในเรื่องของกรเก็บรวบรวมประเมินไม่มีข้อมูล Base line Survey เป็นพื้นฐาน หรือแม้จะมีข้อมูล Base line Survey เนื่องจากว่ามีลักษณะความแตกต่างทางด้านการอพยพย้ายถิ่นของชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่สัมภาษณ์นั้น ส่วนหนึ่งไม่ใช่เป็นเกษตรกรคนเดิมจากการที่ได้เก็บข้อมูลใน Base line Survey ดังนั้นข้อมูลในส่วนนี้ทำให้เกิดการคลาดเคลื่อน อย่างไรก็ตามรายได้รวมจากการจำหน่ายพืชทุกชนิด อาจจะเป็นตัวแปรหนึ่งซึ่งชี้ให้เห็นความสัมฤทธิ์ผลของโครงการพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามตัวแปรตัวนี้อาจจะมองควบคู่กับเรื่องอื่น ๆ

1.5 รายได้รวมจากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดของครัวเรือนในปีการผลิต 2536/2537 เปรียบเทียบกับก่อนและหลังที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูง

รายได้รวมจากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดของครัวเรือนในปีการผลิต 2536/2537 นั้นเมื่อพิจารณาตามรายละเอียดของแต่ละโครงการแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นมีเกษตรกรที่มีรายได้จากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดของครัวเรือนสัดส่วนสูงกว่าโครงการอื่น แต่เมื่อพิจารณาถึงรายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายสัตว์เลี้ยงทุกชนิดของครัวเรือนแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันนั้นมีรายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดสูงกว่าโครงการอื่น รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่น ตามหมื่น คอยเวียงผาและโครงการพัฒนาที่สูงเปเปือ เมื่อพิจารณาต่อไปถึงรายได้รวมจากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดของครัวเรือนก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาแล้ว พบว่า โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นมีรายได้รวมจากการจำหน่ายสัตว์ที่สูงกว่าโครงการอื่น

เมื่อพิจารณาการเปรียบเทียบกันระหว่างรายได้รวมจากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดของครัวเรือนก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้ามา กับในปีการผลิต 2536/2537 แล้ว พบว่าในบางโครงการนั้น หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการแล้วรายได้ครั้งนี้ได้เพิ่มขึ้น แต่ว่าในขณะเดียวกันก็มีบางโครงการเหมือนกันที่หลังจากที่มีการดำเนินงานเข้าไปแล้วรายได้ส่วนนี้ได้ลดลง ซึ่งตัวแปรตัวนี้นั้นจะไม่สามารถที่จะใช้วิธีการเปรียบเทียบที่ให้ชาวบ้านนึกทบทวนย้อนหลัง (Recall) หรือการที่ให้ชาวบ้านนึกไปว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนามีรายได้เท่าไร และปัจจุบันมีรายได้เท่าไรนั้นได้ ถ้าเราพิจารณาในรายละเอียดแล้ว พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันนั้น ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนามีรายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดของครัวเรือนเพียง 6,757 บาท หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการแล้ว ปรากฏว่ารายได้ตัวนี้ได้เพิ่มขึ้นเป็น 7,248 บาท โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นเช่นเดียวกันก็คือ รายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายสัตว์ทุกชนิดของครัวเรือนก่อนที่จะมีโครงการพัฒนานั้นมีเฉลี่ย 6,011 บาท แต่หลังจากที่ได้ดำเนินโครงการจนถึงปัจจุบันนี้รายได้เฉลี่ยเกี่ยวกับการจำหน่ายสัตว์ก็ได้เพิ่มขึ้นเป็น 6,134 บาท ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงตามหมื่นก่อนที่จะมีโครงการพัฒนานั้น มีรายได้เฉลี่ยเพียง 4,689 บาท แต่หลังจากที่มีโครงการเข้ามาดำเนินงานแล้วรายได้ครั้งนี้เพิ่มขึ้นเป็น 4,910 บาท มีเพียง 2 โครงการที่หลังจากโครงการเข้ามาแล้วรายได้ตัวนี้ได้ลดลง ก็คือโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงคอยเปเปือ

ตอนที่ 2 ทศนคติของประชากรตัวอย่างต่อกิจกรรมของโครงการ

เป็นการศึกษาความคิดเห็นของประชากรตัวอย่าง ต่อกิจกรรมโครงการด้านการเกษตร การผลิตพืชอาหาร และพืชเศรษฐกิจ ต่อมาเป็นการศึกษาทัศนคติของกลุ่มประชากรตัวอย่างต่อกิจกรรม ทางด้านป่าไม้ กิจกรรมทางด้านการสาธารณสุข ได้แก่ ภาวะโภชนาการ การสาธารณสุขมูลฐาน การสุขภาพจิต การวางแผนครอบครัว การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติด และสวัสดิการเด็ก ต่อมาเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการศึกษา และประการสุดท้ายเป็นการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมด้านสาธารณสุขโลก และโครงสร้างพื้นฐาน โดยใช้วิธีการตามย้อนหลัง ในช่วงก่อนที่จะมีโครงการ โดยเปรียบเทียบกับหลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงเข้าไปดำเนินการแล้ว ซึ่งรายละเอียดของกิจกรรมทางด้านต่าง ๆ นั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ความคิดเห็นต่อกิจกรรมการเกษตร การผลิตพืชอาหาร และพืชเศรษฐกิจ

จากการศึกษาพบว่า ความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างต่อความเพียงพอของปริมาณข้าวที่ใช้ในการบริโภค ในปีการผลิต 2536/2537 เปรียบเทียบกับก่อนมีโครงการพัฒนาที่สูง แสดงให้เห็นว่า หลังจากได้มีโครงการพัฒนาเข้ามาแล้ว สัดส่วนของเกษตรกรหรือสัดส่วนของครัวเรือนที่มีข้าวเพียงพอในการบริโภคนั้น มีสัดส่วนไม่เท่ากัน ถ้าพิจารณาในรายละเอียดตามโครงการแล้ว พบว่า โครงการพัฒนาที่สูงดอยขาว-ผาหม่นนั้น เป็นโครงการที่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีปริมาณข้าวที่เพียงพอต่อการบริโภคมากที่สุด รองลงมาได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงเป่เปือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น และโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ด้านสัดส่วนของกลุ่มเกษตรกรหรือสัดส่วนของครัวเรือนที่มีข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภคยังคงมีอยู่ในโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา เมื่อพิจารณาย้อนหลังก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้าไปแล้ว ปรากฏว่าในภาพรวมแล้วส่วนใหญ่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีข้าวเพียงพอในการบริโภค เมื่อพิจารณาในภาพรวมเปรียบเทียบกับกันแล้ว ดูเหมือนว่า หลังจากที่มีแต่ละโครงการพัฒนาแล้ว สัดส่วนของความเพียงพอในปริมาณข้าวที่ใช้บริโภคในครัวเรือนนั้น ได้ลดน้อยลง นั่นก็มีความขาดแคลนเพิ่มมากขึ้น ความคิดเห็นประเด็นนี้จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลาย ๆ ส่วนด้วยกัน ปัจจัยแรกก็คือพื้นที่ทำกินของเกษตรกรนั้นได้ลดน้อยลง เนื่องจากการกันเขตพื้นที่ป่า หรือการจำกัดขอบเขตไม่ให้เกษตรกรขยายพื้นที่ออกไปทำให้ผลผลิตข้าวได้ลดน้อยลง ปัจจัยที่สองในช่วงดำเนินโครงการนั้น มีหลายโครงการได้ประสบภาวะแห้งแล้งและฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้พันธุ์ข้าวที่ปลูกไว้นั้นได้รับความเสียหาย ประเด็นนี้อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ปริมาณข้าวที่ใช้ในการบริโภคของครัวเรือนได้ลดน้อยลง ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์การเกษตร และวิธีการเกษตรแผนใหม่ในปีการผลิต 2536/2537 เปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูง พบว่า โครงการพัฒนาที่สูงทุกโครงการ ได้นำเอาเมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่ เมล็ดพืชเศรษฐกิจชนิดใหม่ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง เครื่องพ่นยา สปริงเกอร์ รวมทั้งปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก เข้ามาใช้ในพื้นที่โครงการ ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่า ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูงนั้นทุกโครงการ การเกษตรกรตัวอย่างไม่ได้ใช้มาก่อน นั่นก็คือ หลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาแล้วเกษตรกรได้มีการใช้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมเกือบทุกโครงการ

เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดแล้วจะพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่นเป็นโครงการที่มีการใช้เมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่เพิ่มมากกว่าโครงการอื่น ๆ ส่วนโครงการที่มีการใช้เมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่น้อยกว่าโครงการอื่นคือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น แต่เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังโครงการเกี่ยวกับเมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่แล้วพบว่า ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นนั้น เกษตรกรไม่เคยใช้เมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่เลย แต่หลังจากที่โครงการพัฒนาเข้าไปแล้วการใช้เมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่เพิ่มขึ้น แต่ยังคงน้อยเช่นเดียวกับโครงการพัฒนาอื่น ๆ ดังนั้นในภาพรวมยังพบอีกว่า เมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่ในปี 2536/2537 นั้นมีเกษตรกรสามารถที่จะปรับปรุงและใช้เมล็ดข้าวพันธุ์ใหม่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนที่เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้าไป

สำหรับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืชเศรษฐกิจพันธุ์ใหม่นั้นไม่ว่าจะเป็น กาแฟ ถั่วแดง ถั่วดำ เผือก และถั่วแขก ตลอดจนไม้ผล เช่น ท้อ บ๊วย แอปเปิ้ล ลิ้นจี่ ฯลฯ เกษตรกรได้มีการใช้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดแต่ละโครงการแล้ว พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงคอยเขียวผามีการใช้เมล็ดพันธุ์พืชเศรษฐกิจพันธุ์ใหม่มากกว่าโครงการพัฒนาที่สูงอื่น รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น สามหมื่น ส่วนโครงการที่มีเกษตรกรใช้น้อยที่สุดก็คือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปือ ด้านการใช้ปุ๋ยเคมีก็เช่นเดียวกัน สัดส่วนของการใช้ปุ๋ยเคมีเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการกับปีการผลิต 2536/2537 แล้วพบว่า ในภาพรวมสัดส่วนของการใช้ปุ๋ยเคมีได้ลดลง เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละโครงการก็ยังคงพบเช่นเดียวกัน สำหรับการใช้อยาฆ่าแมลงและเครื่องพ่นยานั้น สัดส่วนของการใช้เปรียบเทียบกันระหว่างก่อนและหลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาดำเนินงานแล้ว ปรากฏว่าในภาพรวมเกษตรกรได้ใช้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามหากมองย้อนกลับไปที่การใช้ยาฆ่าแมลงและเครื่องพ่นยาแล้วพบว่าเกษตรกรที่ใช้ยาฆ่าแมลงและเครื่องพ่นยามีสัดส่วนที่น้อยกว่าคนที่ไม่มีใช้

การใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักเปรียบเทียบก่อนและหลังที่จะมีโครงการปรากฏว่าเกษตรกรใช้เพิ่มขึ้น กล่าวคือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมีสัดส่วนของการใช้มากกว่าโครงการอื่น หากมองย้อนกลับไปที่พบว่า เกษตรกรกลุ่มหนึ่งมีการใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักอยู่ก่อนแล้วนั่นคือ เป็นผลจากการให้คำแนะนำของโครงการนั่นเอง ในเรื่องของมาตรการในการอนุรักษ์ดินและน้ำเปรียบเทียบกันยังคงพบว่า ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้าไปนั้นเกือบทุกโครงการไม่ได้มีการใช้มาตรการในการอนุรักษ์ดินและน้ำ แต่หลังจากที่มีโครงการพัฒนาแล้วสัดส่วนได้ลดลง และสัดส่วนของผู้ปฏิบัติก็ได้เพิ่มมากขึ้นจากเดิมด้วย

ประการสุดท้ายคือ การใช้แรงงานตลอดระยะเวลาการเพาะปลูกเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการเข้ามานั้น ปรากฏเหมือนกันคือ ไม่มีการใช้แรงงานเพิ่มมากขึ้นเท่าใดนัก อย่างไรก็ตามก็มีเกษตรกรอยู่บางโครงการที่ให้ความเห็นว่า หลังจากที่มีโครงการเข้ามาดำเนินการแล้วทำให้ครัวเรือนได้ใช้แรงงานและเวลาในการเพาะปลูกเพิ่มขึ้น ได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยเขียวผา สามหมื่น ไทย-เยอรมัน และโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปือ ตามลำดับ ทางด้านความคิดเห็นต่อการเพิ่มผลผลิตของพืชอาหารของครัวเรือน และความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรมพืชอาหารด้วยตนเอง ซึ่งในภาพรวมของความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเพิ่มผล

ผลิตของพืชอาหารของครัวเรือนนั้นเกษตรกรมีความคิดเห็นไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละโครงการแล้ว พบว่า โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นเกษตรกรให้ความเห็นว่า การเพิ่มผลผลิตของพืชอาหารหลังจากที่โครงการเข้ามานั้นได้เพิ่มสูงขึ้น รองลงมาโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผาไทย-เยอรมัน คอยขาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงคอยเป่เปือ ตามลำดับ แต่เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังมีโครงการผลผลิตของพืชอาหาร พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ในภาพรวมได้ให้ความเห็นว่า ผลผลิตของพืชอาหารของครัวเรือนไม่ได้เพิ่มขึ้นมาก เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดของแต่ละโครงการพบว่าเกษตรกรในโครงการพัฒนาที่สูงคอยเป่เปือและไทย-เยอรมัน ให้ความเห็นว่าผลผลิตของพืชอาหารนั้นเท่าเดิม ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น คอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น นั้นเกษตรกร มีความเห็นว่าหลังจากที่โครงการเข้ามาดำเนินงานแล้ว ผลผลิตของพืชอาหารไม่ได้เพิ่มขึ้นเท่าที่ควร แต่ยังมีเกษตรกรบางกลุ่มมีความเห็นว่า หลังจากที่มีโครงการพัฒนาได้เข้าไปดำเนินงานแล้วผลผลิตของพืชอาหารของครัวเรือนได้ลดลง

ด้านความคิดเห็นของการดำเนินงานในกิจกรรมการผลิตพืชอาหาร แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงต่าง ๆ ได้เข้าไปดำเนินการแล้ว พบว่าเกษตรกรสามารถดำเนินงานด้วยตนเองต่อไปได้ ในขณะที่บางโครงการก็บอกว่าไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ สำหรับโครงการพัฒนาที่สูงที่เกษตรกรมีความคิดเห็นว่า สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมผลิตพืชอาหารด้วยตนเองต่อไปได้นั้นมีโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ไทย-เยอรมัน และโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา ส่วนโครงการที่มีความเห็นว่าไม่สามารถดำเนินการกิจกรรมการผลิตพืชอาหารด้วยตนเองได้แก่โครงการพัฒนาที่สูงคอยเป่เปือโครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่นตามลำดับ สำหรับการเลี้ยงสัตว์และการได้รับคำแนะนำทางด้านการเลี้ยงสัตว์ พบว่า การเลี้ยงสัตว์ของครัวเรือนเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนานั้นไม่มีความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ ในภาพรวมหลังจากมีโครงการแล้วทำให้อาชีพการเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรมีสัดส่วนของการเลี้ยงสัตว์เพิ่มสูงขึ้นเพียงเล็กน้อย เมื่อพิจารณาแต่ละโครงการแล้ว ยังพบเหมือนเดิม คือ สัดส่วนของการเลี้ยงสัตว์ได้เพิ่มสูงขึ้นในสัดส่วนที่ไม่มากนัก

ด้านการได้รับคำแนะนำด้านการเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าจะเป็น การอนุบาลสัตว์ การให้อาหาร การรักษาโรค การฉีควัคซีน การสุขาภิบาล และจัดจำหน่ายนั้น หลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงได้เข้ามาดำเนินการแล้ว ในภาพรวมมีสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นก่อนที่จะมีโครงการพัฒนา กล่าวคือ ทางด้านการอนุบาลสัตว์ เกษตรกรได้รับคำแนะนำในสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น เมื่อพิจารณาตามรายโครงการแล้ว พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ได้รับคำแนะนำด้านการอนุบาลสัตว์มากกว่าโครงการอื่น รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา สามหมื่น คอยเป่เปือ และโครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่นตามลำดับ สำหรับการรักษาโรคนั้นมีสัดส่วนที่ค่อนข้างเห็นชัดเจน คือเพิ่มสูงขึ้น ก่อนจะมีโครงการพัฒนาในภาพรวมโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน เป็นโครงการที่ได้ให้คำแนะนำในด้านการรักษาโรคแก่เกษตรกรสูงกว่าโครงการอื่น ๆ รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น คอยเวียงผา คอยเป่เปือ และโครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น

ด้านการฉีดวัคซีนนั้นพบว่า ก่อนและหลังการมีโครงการพัฒนา สัดส่วนของการฉีดวัคซีนนั้นเกือบทุกโครงการได้มีการให้คำแนะนำด้านการฉีดวัคซีนน้อย แต่หลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาแล้ว สัดส่วนตัวนี้ได้เพิ่มสูงขึ้นเกือบครึ่ง ซึ่งเป็นการแสดงว่าการฉีดวัคซีนให้กับสัตว์เลี้ยงของเกษตรกรนั้นได้มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายตามโครงการที่ได้กำหนดไว้ ทางด้านสุขาภิบาลสัตว์นั้น สัดส่วนของการได้รับคำแนะนำการเลี้ยงสัตว์อย่างถูกต้องและถูกหลักวิชาการนั้นได้เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน ส่วนการจำหน่ายสัตว์ ส่วนใหญ่เป็นเพียงให้คำแนะนำในการจำหน่ายเท่านั้น เรื่องราคาคงเป็นการตกลงระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย ซึ่งข้อมูลที่ได้รับแสดงให้เห็นว่าในการให้คำแนะนำด้านการจัดจำหน่ายสัตว์เลี้ยงของครัวเรือนนั้นได้มีสัดส่วนที่เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน เมื่อมองในภาพรวมอีกครั้งหนึ่งพบว่า ผู้ที่เลี้ยงสัตว์กับผู้ที่ไม่ได้เลี้ยงนั้น มีสัดส่วนที่แตกต่างกันมากทาง

ด้านความคิดเห็นของชาวบ้าน ต่อการดำเนินกิจกรรมด้านปศุสัตว์ต่อไปเองหลังจากที่โครงการพัฒนาที่สูงสิ้นสุดลงแล้ว ส่วนใหญ่เกือบทุกโครงการชาวบ้านไม่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมด้านปศุสัตว์ต่อไปได้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเทคนิคทางวิชาการทางด้านปศุสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นการอนุบาลสัตว์ การฉีดวัคซีน ฯลฯ เป็นเทคนิคที่ซับซ้อนขึ้น ทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่แน่ใจ คิดว่าคงไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าดีใจว่าในภาพรวมมีสัดส่วนประมาณ 1 ใน 4 ที่สามารถจะดำเนินการกิจกรรมต่อไปได้ แต่เมื่อเปรียบเทียบในกลุ่มผู้ที่ดำเนินกิจกรรมด้านปศุสัตว์ต่อไปได้ พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น เป็นโครงการที่เกษตรกรส่วนใหญ่บอกว่าจะสามารถดำเนินการได้รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ดอยเวียงผา ดอยยาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ ตามลำดับ ทางด้านการส่งเสริมการเพาะปลูกไม้ผล พบว่า ความคิดเห็นในการส่งเสริมการเพาะปลูกไม้ผลเปรียบเทียบก่อนและหลังที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูง พบว่าหลังจากที่โครงการได้เข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ทั้ง 5 พื้นที่แล้ว ชาวบ้านมีความเห็นว่าได้เพาะปลูกไม้ผลเพิ่มมากขึ้นเกือบทุกชนิดไม่ว่าจะเป็น มะม่วง มะขาม เสาวรส ห้อ ลิ้นจี่ และ ลำไย เมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละโครงการแล้วได้พบว่า โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมีสัดส่วนของผู้ที่ปลูกมะม่วงซึ่งได้รับการช่วยเหลือจากโครงการฯ สูงที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา ไทย-เยอรมัน ดอยยาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ ส่วนมะขามพบว่าโครงการที่มีการปลูกมะขามมากที่สุดคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา เสาวรสนั้น เนื่องจากเป็นไม้ผลชนิดใหม่ที่มีความต้องการทางด้านตลาดสูง พบว่ามีสัดส่วนการปลูกไม่แตกต่างกันหลังจากที่มีโครงการแต่อย่างไรก็ตามโครงการที่มีการส่งเสริมการปลูกไม้ผลประเภทเสาวรสมากที่สุดคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ส่วนห่อเป็นผลไม้เมืองหนาวซึ่งทุกโครงการได้เข้ามาส่งเสริม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบแล้วพบว่า หลังจากโครงการพัฒนาเข้ามาแล้วชาวบ้านมีความเห็นว่าได้มีการปลูกห่อเพิ่มขึ้น ส่วนโครงการที่มีการส่งเสริมให้ปลูกห่อมากที่สุด คือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น

ทางด้านการสนับสนุนลึ้นจึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นผลไม้เมืองหนาว นำเข้ามาจากประเทศจีนในระยะเวลา 10-15 ปีที่ผ่านมา แต่สัดส่วนของการปลูกไม้ผลก็ได้เพิ่มสูงขึ้นเช่นกัน โครงการที่มีการปลูกลึ้นจึ้นมากที่สุดคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น และไม้ผลอีกชนิดคือลำไย พบว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนานั้นเกือบทุกโครงการรู้จักการปลูกลำไย ส่วนการได้รับการส่งเสริมการใช้อุปกรณ์การเกษตรและวิธีการเกษตรแผนใหม่ในการผลิตไม้ผล แสดงให้เห็นถึงการที่โครงการได้ส่งเสริมการใช้อุปกรณ์การเกษตรแผนใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ปุ๋ยเคมี การใช้ยาฆ่าแมลง และเครื่องพ่นยา การใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก ตลอดจนการใช้แรงงานการเกษตร ซึ่งข้อมูลที่ได้รับนั้นแสดงว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้ามา เกษตรกรรู้จักวิธีการใช้ปุ๋ยเคมีนั้นน้อย แต่หลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาแล้วสัดส่วนได้เพิ่มสูงขึ้น แต่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ ใช้ปุ๋ยเคมีในการปลูกไม้ผล ยาฆ่าแมลงหรือเครื่องพ่นยานั้นพบว่ามีสัดส่วนของการใช้เพิ่มขึ้น เช่นกัน หลังจากที่โครงการพัฒนาเข้าไปดำเนินการเกษตรกรรู้จักใช้ปุ๋ยหมักเพิ่มขึ้น แต่ถ้าพิจารณาแยกตามรายละเอียดแต่ละโครงการพบว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น และที่สูงไทย-เยอรมัน มีสัดส่วนของการใช้ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักมากกว่าโครงการอื่น ส่วนการใช้แรงงานในการเพาะปลูกไม้ผลเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก สุดท้ายคือ ความคิดเห็นของเกษตรกรในการเพิ่มผลผลิตไม้ผลหลังจากที่มีการใช้อุปกรณ์การเกษตรแผนใหม่ ปรากฏว่ามีเพียง 2 โครงการเท่านั้น ที่บอกว่าโครงการได้มีส่วนทำให้ผลผลิตไม้ผลได้เพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน และโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ประการสุดท้ายที่เกี่ยวกับไม้ผลคือ หลังจากที่โครงการได้สิ้นสุดลงแล้วชาวบ้านว่าจะสามารถดำเนินกิจกรรมด้านไม้ผลต่อไปได้หรือไม่ ซึ่งพบว่ามีเพียงโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นเท่านั้นที่ตอบว่าสามารถดำเนินการต่อไปได้ ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื่อนั้นส่วนใหญ่ตอบว่าไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ และโครงการที่เกษตรกรตอบว่าไม่แน่ใจว่าจะดำเนินการต่อไปได้หรือไม่คือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันและโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผาตามลำดับ

2.2 ความคิดเห็นต่อกิจกรรมด้านป่าไม้

กิจกรรมด้านป่าไม้ได้พิจารณาถึงการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านที่อยู่ในเขตป่าพื้นที่ต่าง ๆ การมีเอกสารสิทธิในการทำกิน สภาพป่าไม้บริเวณในหมู่บ้าน มาตรการในการป้องกันรักษาป่า ในการสนับสนุน ในการป้องกันและอนุรักษ์ป่า ตลอดจนการจำแนกพื้นที่ป่าในหมู่บ้าน รวมทั้งการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม่ว่าจะเป็นเรื่องของไม้ฟืน การสร้างบ้านที่อยู่อาศัย ตลอดจนการปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร และการดูแลป่าไม้หลังจากกิจกรรมเหล่านี้ได้สิ้นสุดลง จากการศึกษาพบว่าความรู้ความเข้าใจของประชากรตัวอย่างในการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านของตัวเองว่า หมู่บ้านของตัวเองที่อยู่อาศัยอยู่ในปัจจุบันนี้อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ อยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติหรือไม่ ปรากฏว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าหมู่บ้านของตัวเองตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่นเป็นโครงการที่ประชากรตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจว่า

หมู่บ้านของตัวเองตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติมากที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน คอยแปเปื้อ คอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น นอกจากนั้นชาวบ้านมีความเห็นว่าหมู่บ้านของตัวเองตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าในสัดส่วนที่ไม่สูงนัก เมื่อศึกษาต่อไปถึงการมีเอกสารสิทธิ์ในการทำกินนั้น พบว่าส่วนใหญ่ชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการทำกินในพื้นที่ของป่าไม้ เมื่อพิจารณาตามรายโครงการแล้วยังคงปรากฏเหมือนเดิมคือ ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการทำกิน แต่บางโครงการมีเอกสารสิทธิ์คือ โฉนด นส.3 สด. 1 ภบ.ท.5 และสหก.

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อสภาพป่าไม้บริเวณหมู่บ้านในปัจจุบันเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูง ซึ่งให้เห็นว่าโครงการพัฒนาที่สูงได้มีส่วนอย่างยิ่งในการปรับปรุงสภาพป่าให้ดีขึ้น โครงการที่ชาวบ้านเห็นว่าสภาพป่าในบริเวณหมู่บ้านดีกว่าเมื่อก่อนนั้นได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา ไทย-เยอรมัน คอยแปเปื้อและโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นตามลำดับ แต่โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อมีความเห็นว่าป่าไม้โดยเฉพาะในบริเวณหมู่บ้านเหมือนเดิมไม่มีความแตกต่างกัน ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นนั้นกลับมีความเห็นว่า หลังจากที่มีการดำเนินงานโครงการแล้ว สภาพป่าได้เลวลง ซึ่งคงจะต้องมีการศึกษาต่อไปว่ามีปัจจัยหรือตัวแปรใด ที่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของป่า

ทางด้านการศึกษาความคิดเห็นในการมีมาตรการป้องกันและรักษาพื้นที่ป่าหลังจากที่โครงการพัฒนาที่สูงเข้ามาแล้ว ปรากฏว่ามีการสร้างองค์กรชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินรักษาป่าการตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรหรือชาวบ้านมีความคิดเห็นว่ากรมป่าไม้น่าจะเป็นหน่วยงานที่เข้ามารับผิดชอบในการป้องกันและรักษาป่ามากที่สุด นอกนั้นควรจะเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน และการสร้างหรือสนับสนุนองค์กรชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่า อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาในรายละเอียดของการสนับสนุนให้มืองค์กรชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรเครือข่ายในการดูแลรักษาป่านั้น พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ได้มีการสร้างองค์กรเครือข่ายเข้ามาให้การสนับสนุนดูแลป่ามากที่สุด คณะกรรมการหมู่บ้านจะเข้ามามีบทบาทในการรักษาป่าน้อยเพียงใดนั้น โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นนั้นได้ให้ความสำคัญกับคณะกรรมการหมู่บ้านมากที่สุดรองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นไทย-เยอรมัน คอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อตามลำดับ

ความคิดเห็นที่ให้หน่วยงานราชการเป็นผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะกรมป่าไม้นั้น พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นเกษตรกรยังคงให้ความสำคัญกับกรมป่าไม้ให้มาดูแลรักษาเป็นสัดส่วนสูงกว่าโครงการอื่น ๆ รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา ไทย-เยอรมัน คอยยาว-ผาหม่นและโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อตามลำดับ

ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อการสนับสนุน ในการป้องกันและอนุรักษ์พื้นที่ป่าของโครงการพัฒนาที่สูง คำถามที่ได้ถามกับชาวบ้านก็คือ หลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงเข้ามาแล้ว โครงการได้มี

การประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่าหรือไม่ โครงการได้มีการฝึกอบรมกรรมการหรือกลุ่มต่าง ๆ หรือไม่ โครงการได้ให้การสนับสนุนอุปกรณ์การดับไฟ รวมถึงตลอดถึงการจัดทำแนวกันไฟเพื่อป้องกันไฟป่า การปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลาย และให้ความรู้ด้านเกษตรเชิงอนุรักษ์หรือไม่ พบว่าด้านการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของป่านั้น ทุกโครงการได้มีการประชาสัมพันธ์ นั่นคือ เมื่อมองในภาพรวมแล้ว ทุกโครงการได้ให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ในเรื่องการป้องกันและอนุรักษ์พื้นที่ป่า โครงการที่ให้ความสำคัญมากที่สุดได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ซึ่งชาวบ้านให้ความเห็นว่าโครงการให้การประชาสัมพันธ์สูง ส่วนการฝึกอบรมคณะกรรมการและกลุ่มต่าง ๆ ในการอนุรักษ์ป่านั้น ในภาพรวมได้มีการฝึกอบรมกรรมการและกลุ่มต่าง ๆ ในการป้องกันและรักษาป่าโครงการที่เน้นการฝึกอบรมจากกลุ่มต่าง ๆ มาทำเวทีชาวบ้าน มาทำการดูแลรักษาป่า ก็คือโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา และที่น้อยที่สุดคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น

ด้านการสนับสนุนอุปกรณ์ไฟป่านั้นยังคงพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นให้ความสำคัญมากที่สุด โครงการที่ให้การสนับสนุนอุปกรณ์ไฟป่าน้อยที่สุดคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น สำหรับการจัดทำแนวกันไฟเพื่อการป้องกันไฟป่านั้น ยังคงชี้ให้เห็นเหมือนเดิมคือ ปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น และโครงการที่มีการจัดทำแนวป้องกันไฟป่าน้อยที่สุดก็คือโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา

สำหรับการปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลาย ในภาพรวมได้ชี้ให้เห็นว่าทุกโครงการมีการปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลาย และเมื่อพิจารณาเป็นรายโครงการแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นยังให้ความสำคัญทางด้านนี้มากที่สุด รองลงมาได้แก่ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ดอยเวียงผา ดอยยาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยแม่เปือ และประเด็นสุดท้ายเป็นการให้ความรู้ในด้านเกษตรเชิงอนุรักษ์พบว่า มีเพียงโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นเท่านั้นที่ให้ความสำคัญทางด้าน การให้ความรู้ทางด้านเกษตรเชิงอนุรักษ์มากที่สุด ส่วนโครงการที่มีการส่งเสริมทางด้านนี้น้อยที่สุดคือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยแม่เปือและดอยยาว-ผาหม่น

นอกจากนี้ ได้ทำการศึกษาความรู้ความเข้าใจในการจำแนกพื้นที่ป่าของแต่ละหมู่บ้านหลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงเข้าไปดำเนินการแล้ว นั่นคือว่า โครงการจะมีการประชาสัมพันธ์เพื่อที่จะจำแนกพื้นที่ป่า แยกออกเป็น ป่าต้นน้ำลำธาร ป่าชุมชน ป่าใช้สอย และป่าอนุรักษ์ ชาวบ้านมีความเข้าใจว่าหลังจากที่โครงการได้เข้ามาดำเนินการแล้ว กิจกรรมด้านป่าไม้ได้มีการจำแนกพื้นที่ป่าออก ทั้งนี้เมื่อถามถึงความเข้าใจป่าต้นน้ำลำธารหรือป่าน้ำซับ ได้พบว่าส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านมีความเข้าใจว่าได้มีการจำแนกพื้นที่ป่า ความเข้าใจนี้มีสูงโดยเฉพาะชาวบ้านในโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น สำหรับป่าชุมชนนั้นในภาพรวมชาวบ้านมีความเข้าใจว่าพื้นที่ของโครงการโดยเฉพาะพื้นที่ของหมู่บ้านนั้น มีการแบ่งหรือจำแนกพื้นที่ป่าเป็นป่าชุมชน นอกจากนี้ป่าใช้สอยก็เป็นอีกประเด็นซึ่งได้สอบถามในความเข้าใจของชาวบ้าน ซึ่งมีความเข้าใจว่ามีการจำแนกป่าออกเป็นป่าใช้สอยด้วยทั้งนี้พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น เกษตรกรเห็นว่าหมู่บ้านของตนเองนั้นมีการจำแนกเป็นพื้นที่ป่าใช้สอยสูงที่สุด รองลงมาคือ

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ดอยเวียงผา ดอยยาว-ผาหม่นและ ดอยแปเปือตามลำดับ สำหรับป่าอนุรักษ์นั้นชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเข้าใจว่าพื้นที่หมู่บ้านของตนเองนั้นตั้งอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ กล่าวคือ มีการจำแนกพื้นที่ป่าของหมู่บ้านในเขตป่าอนุรักษ์ ต่ออย่างไรก็ตามก็มีอยู่กลุ่มหนึ่งไม่ทราบว่าหมู่บ้านของตนเองตั้งอยู่ในเขตป่าอนุรักษ์และมีการจำแนกว่าเป็นเขตป่าอนุรักษ์

ด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าเพื่อสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย แสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าของชาวบ้านในโครงการพัฒนาที่สูงต่าง ๆ ว่า ชาวบ้านจะไปเอาป่าบริเวณไหนโดยเฉพาะจะไปเอาไม้จากบริเวณไหนมากที่สุดเพื่อจะนำมาสร้างบ้านเรือนของตนเอง ในภาพรวมส่วนใหญ่ชาวบ้านจะเข้าไปใช้ป่าใช้สอยมากที่สุด เมื่อจำแนกตามโครงการแล้วพบว่าโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่นมีกลุ่มชาวบ้านไปเอาไม้จากป่าใช้สอยสูงที่สุด รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ดอยเวียงผา สามหมื่นและโครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือตามลำดับ สำหรับป่าอื่น ๆ ซึ่งให้เห็นว่า ป่าชุมชนเป็นป่าที่ชาวบ้านได้เข้ามาใช้ประโยชน์โดยการเอาไม้มาสร้างบ้านเรือนเป็นอันดับที่ 2 ซึ่งปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผาสูงที่สุด

ส่วนป่าต้นน้ำลำธารมีชาวบ้านเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าน้อยมาก ด้านการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าในการเก็บไม้ฟืนเพื่อใช้หุงต้มอาหาร ซึ่งให้เห็นว่า ป่าใช้สอยเป็นแหล่งผลิตไม้ฟืนแหล่งหนึ่งและเป็นแหล่งที่ชาวบ้านเข้ามาใช้มากที่สุด เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดในแต่ละโครงการแล้วโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่นนั้น ได้เข้ามาใช้ป่าใช้สอยในการเก็บไม้ฟืนเพื่อหุงต้มมากที่สุดรองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ดอยเวียงผา สามหมื่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือตามลำดับ สำหรับป่าชุมชนนั้นในภาพรวมชาวบ้านได้ใช้ป่าตรงนี้ในการเก็บไม้ฟืนเพื่อหุงต้มโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันมีส่วนร่วมในการใช้ป่าชุมชนเพื่อไม้ฟืนและในการหุงต้มอาหารมากที่สุดและที่น้อยที่สุดก็คือโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น

ส่วนคั่นน้ำหรือป่าน้ำซับตลอดจนป่าอนุรักษ์ พบว่าป่าน้ำซับนั้นมีชาวบ้านเข้ามาเก็บไม้ฟืนในป่าตรงนี้นั้นสัดส่วนน้อยมาก คือหลังจากที่มีการประชาสัมพันธ์ และอบรมให้ชาวบ้านได้ตระหนักถึงพื้นที่ป่าและจำแนกป่าแล้ว ชาวบ้านได้มีความคิด ความรู้และอนุรักษ์ป่าต้นน้ำมากขึ้น

สองประเด็นสุดท้ายที่เกี่ยวกับเรื่องของกิจกรรมป่าไม้ คือ ด้านความคิดเห็นของชาวบ้านต่อการปลูกป่าเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร เปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูงเข้ามา และความคิดเห็นต่อการดำเนินด้านป่าไม้ต่อไปหลังจากที่โครงการสิ้นสุดลง พบว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูงเข้ามานั้น มีชาวบ้านอยู่กลุ่มหนึ่งได้เล็งเห็นความสำคัญของป่าไม้และได้มีการปลูกป่าอยู่แล้วโดยเฉพาะโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่นนั้น หลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงเข้ามาแล้วชาวบ้านมีความเห็นว่าชาวบ้านได้ให้การสนับสนุนและเข้าร่วมในการปลูกป่ากันมาก เมื่อพิจารณารายละเอียดแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมีเกษตรกรได้ให้ความเห็นว่าการปลูกป่านั้นได้มีมากขึ้นกว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้ามามากที่สุดรองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา ไทย-เยอรมัน ดอยยาว-ผาหม่น และที่น้อยที่สุดก็คือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ

ประเด็นสุดท้ายเกี่ยวกับป่าไม้ก็คือความเห็นในการดำเนินงานกิจกรรมดูแลรักษาป่าไม้ต่อไปได้หรือไม่ ชาวบ้านมีความเห็นว่าสามารถดำเนินกิจกรรมดูแลรักษาป่าไม้ต่อไปได้ในภาพรวม เมื่อดูในรายละเอียดแต่ละโครงการแล้วพบว่า ความเห็นในการที่จะดูแลป่าต่อไปได้ปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมากที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา ไทย-เยอรมัน คอยขาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงคอยเปือยตามลำดับ จากข้อมูลที่พบทำให้ความคิดในการดูแลรักษาป่าของชาวบ้านนั้นเริ่มมีความตระหนักมากขึ้น จุดนี้เองเป็นจุดที่น่ายินดีที่โครงการปลูกป่าได้พยายามผลักดันแนวคิดในการดูแลรักษาป่า ตลอดจนแนวคิดในการรวมกลุ่มโดยเฉพาะในการสร้างองค์กรเครือข่ายในการรักษาป่าของชาวบ้านให้เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มซึ่ง เป็นสัดส่วนที่ไม่ค่อยสูงนักที่ไม่สามารถดูแลรักษาป่าต่อไปได้หลังจากที่โครงการสิ้นสุดลง และมีบางกลุ่มที่ไม่แน่ใจว่าจะทำต่อไปได้หรือไม่

2.3 ความคิดเห็นของชาวบ้านต่อกิจกรรมด้านสาธารณสุข

จากการศึกษาพบว่า อาการคอปอกในผู้ใหญ่และเด็กหลังจากที่โครงการพัฒนาเข้ามาแล้วอาการเหล่านี้ได้ลดน้อยลงเช่นเดียวกับปากนกกระจอกในเด็กและผู้ใหญ่ ส่วนน้ำมูกเรื้อรังก็ลงเช่นเดียวกัน คือก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้ามานั้นไม่ว่าจะเป็นเด็ก มีอาการน้ำมูกเรื้อรังซึ่งเป็นโรคหนึ่งขาดสารอาหารมีจำนวนหนึ่ง หลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้าไปแล้วอาการเหล่านี้ได้ลดลง ซึ่งเป็นเช่นเดียวกับโรคเปลือกตาซิด อย่างไรก็ตามข้อมูลที่พบนั้นยังแสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันอาการคอปอก ปากนกกระจอก น้ำมูกเรื้อรัง และเปลือกตาซิดนั้นในกลุ่มชาวบ้านในทั้ง 5 โครงการยังคงปรากฏอยู่ เพียงแต่สัดส่วนนั้นได้ลดน้อยลงกว่าแต่ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนา

สำหรับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคในเด็ก เปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนานั้นแสดงให้เห็นว่าหลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาในหมู่บ้านแล้ว การฉีดวัคซีนป้องกันโรคให้เด็กสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เมื่อพิจารณาตามรายละเอียดแต่ละโครงการแล้วพบว่า ทั้ง 5 โครงการพัฒนานั้นหลังมีโครงการเข้าไปชาวบ้านมีความเห็นว่าการฉีดวัคซีนเพิ่มขึ้น

ส่วนการเจ็บป่วยของสมาชิกในครัวเรือนจำแนกตามผู้ใหญ่และเด็กนั้น ได้ชี้ให้เห็นว่าในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการจำแนกโรคที่เป็นตามประเภทของโรคต่าง ๆ ได้แก่ โรคอาหุกรรรมโรคสัลยกรรมโรคที่เกี่ยวข้อง หู ตา คอ จมูก โรคกระดูกข้อ หันตกรรม และการที่ไม่ทราบว่าเป็นโรคอะไร ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่ชาวบ้านป่วยเป็นโรคที่เกี่ยวกับอาหุกรรรมมากที่สุด เช่น ปวดหัวตัวร้อนเป็นไข้หวัด สำหรับโรคอื่น ๆ มีน้อย เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแต่ละโครงการพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงคอยเปือยมีเด็กที่ป่วยเป็นโรคที่เกี่ยวกับอาหุกรรรมมากที่สุด รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา สามหมื่น ไทย-เยอรมัน และโครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น เช่นเดียวกับโรคที่เป็นมากในผู้ใหญ่ คือ โรคอาหุกรรรมเหมือนกัน แต่ในภาพรวมแล้วพบว่าทุกโครงการพัฒนาที่สูงจะมีผู้ใหญ่ที่ป่วยเป็นโรคอาหุกรรรมสูงกว่าเด็ก

สำหรับสถานที่รับบริการเมื่อเจ็บป่วย ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะไปรับบริการที่สถานีนามัยมากที่สุด สักส่วนของผู้ที่ไปใช้บริการที่สถานีนามัยมากที่สุดที่โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยขาว-ผาหม่น ดอยเวียงผา สามหมื่นและโครงการพัฒนาที่สูงดอยเปเปื้อ อย่างไรก็ตามการใช้บริการจากสาธารณสุขเคลื่อนที่หรือ อสม. หรือ ผสส. มีสัดส่วนที่มากพอสมควร โดยปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมากกว่าโครงการอื่น นอกจากนี้ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาล กองทุนฯ หมอผี ศูนย์เด็กเล็ก คลินิก ก็มีบ้างแต่เป็นสัดส่วนที่ไม่มากนัก

การมีส่วนร่วมของครัวเรือนเปรียบเทียบในปัจจุบันกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูงนั้นในภาพรวมทั้ง 5 โครงการมีส่วนร่วมไม่ถึงครึ่งหนึ่ง แต่พอหลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาแล้วสัดส่วนได้เพิ่มขึ้น โดยการรณรงค์ให้มีส่วนร่วมปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันมากที่สุด รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงดอยขาว-ผาหม่น สามหมื่น ดอยเปเปื้อ และโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผาตามลำดับ เมื่อถามต่อไปว่ามีคนใช้ตัวอยู่หรือไม่ ในภาพรวมส่วนใหญ่เห็นว่าปัจจุบันยังคงใช้ตัวอยู่ ซึ่งปรากฏสูงสุดที่โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน และต่ำสุดที่โครงการพัฒนาที่สูงดอยเปเปื้อ

การศึกษาเกี่ยวกับการบริโภคเนื้อสัตว์ให้ถูกต้องหลักสุขภาพของครัวเรือนเปรียบเทียบกันระหว่างก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาและหลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้าไปแล้ว พบว่าสัดส่วนของผู้ที่บริโภคทำให้ดิบ สุก หรือทั้งดิบและสุกไม่แตกต่างกันเท่าไรนัก เมื่อมองในภาพรวมแล้วการบริโภคเนื้อสัตว์ตามหลักวิชาการหรือตามหลักสุขภาพของครัวเรือนนั้น ชาวบ้านไม่ค่อยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

เมื่อพิจารณาต่อไปถึงการเลี้ยงสัตว์ให้ถูกต้องตามหลักสุขภาพของครัวเรือน เช่น การทำคอก การเลี้ยงตามธรรมชาติ เปรียบเทียบกับก่อนและหลังมีโครงการพบว่า ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาชาวบ้านมีการเลี้ยงสัตว์โดยการทำคอกบ้างไม่มาก แต่หลังจากที่มีการดำเนินงานโครงการพัฒนาที่สูงเข้าไปแล้วสัดส่วนของชาวบ้านเลี้ยงให้ถูกต้องหลักสุขภาพเพิ่มมากขึ้น ความเด่นชัดของการเลี้ยงสัตว์ให้ถูกต้องตามหลักสุขภาพปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นมากที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ดอยเวียงผา ดอยขาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงเปเปื้อ อย่างไรก็ตามปัจจุบันการเลี้ยงแบบธรรมชาตินั้นก็ยังคงมีอยู่ คือปล่อยไปตามธรรมชาติ ปล่อยไปตามฤดูกาล และยังปล่อยไปตามลักษณะภูมิประเทศ

ประเด็นต่อมาคือ การใช้บริการวางแผนครอบครัว ก่อนที่จะมีโครงการนั้นได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง ได้เคยใช้บริการวางแผนครอบครัวบ้างแล้ว ในภาพรวมเมื่อพิจารณาแล้ว โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน มีสัดส่วนที่เคยวางแผนครอบครัวเพิ่มขึ้นมากที่สุด รองลงมาโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ดอยเวียงผา ดอยขาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยเปเปื้อ ทางด้านการมีสวัสดิการเด็กในหมู่บ้าน โดยจำแนกตามศูนย์เด็กเล็ก การใช้บริการทุนการศึกษา พบว่าหลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาแล้ว ในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กนั้นได้เพิ่มสูงขึ้นทุกโครงการ โดยเฉพาะโครงการพัฒนาที่สูงดอยเปเปื้อ ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนานั้นไม่มีศูนย์เด็กเล็กอยู่เลย หลังจากนั้นก็มีศูนย์เด็กเล็กเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ยังปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันมากที่สุด ประเด็นต่อมาคือ การใช้บริการจากศูนย์เด็กเล็กของครัวเรือนนั้น ได้พบว่าทุกโครงการมีการใช้บริการเพิ่มขึ้นกว่าแต่ก่อน นอกจากนี้การที่บุตรหลานได้รับทุนการศึกษา โดยเฉพาะในเรื่องของสวัสดิการเด็กนั้น หลังจากได้มีโครงการแล้ว การได้รับทุนการศึกษาได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

ทางการศึกษาเกี่ยวกับยาเสพติดในหมู่บ้าน จำแนกประเภทของยาเสพติดเปรียบเทียบกับปัจจุบันกับก่อนที่จะมีโครงการนั้น ได้แสดงให้เห็นว่า ผิ่นเป็นยาเสพติดที่มีมากที่สุดในหมู่บ้านเมื่อเปรียบเทียบกับเฮโรอีนและกัญชา แต่หลังจากที่มีโครงการแล้ว ยาเสพติดประเภทฝิ่นนั้นได้ลดลง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตามรายโครงการแล้ว พบว่าในปัจจุบันนี้ยังมีฝิ่นอยู่ในหมู่บ้านเป็นสัดส่วนที่สูงอยู่พอสมควร กล่าวคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นนั้น ชาวบ้านให้ความเห็นว่ายังมีฝิ่นอยู่ในหมู่บ้านมากที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน สามหมื่น คอยเวียงผาและโครงการพัฒนาที่สูงคอยเป่เปือ อย่างไรก็ตามยาเสพติดประเภทเฮโรอีนนั้น ก่อนที่จะมีโครงการได้ พบว่ามีอยู่แล้วปัจจุบันนี้ยาเสพติดประเภทเฮโรอีนยังมีอยู่ในหมู่บ้านแต่ได้ลดจำนวนหรือลดปริมาณลงส่วนกัญชานั้นเป็นยาเสพติดที่มีอยู่น้อยที่สุด พิจารณาต่อไปถึงการค้ายาเสพติดในหมู่บ้านเปรียบเทียบกับปัจจุบันนี้กับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนา พบว่าก่อนที่จะมีโครงการนั้น มีการค้ายาเสพติดอยู่ค่อนข้างเป็นสัดส่วนอยู่สูง แต่หลังจากที่มีโครงการดำเนินงานแล้วได้ลดลง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแยกตามรายโครงการพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นมีการค้ายาเสพติดสูงที่สุด

การได้รับการสนับสนุนกิจกรรมทางการควบคุมพืชเสพติดในปัจจุบันนี้ ทุกโครงการพยายามที่จะมีกิจกรรมต่าง ๆ เข้าไปสนับสนุนเพื่อให้มีการควบคุมพืชเสพติดให้ลดน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นการจัดอบรม การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด การทักสันทัดงานยาเสพติด การให้งบประมาณสนับสนุนในหมู่บ้าน การนำเอาบุคลากร มาอบรม แนะนำการจัดตั้งกลุ่มให้กับชาวบ้าน เพื่อป้องกันและปราบปรามยาเสพติด มีการประสานงานหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการทำประวัติดูผู้จำหน่ายผู้ค้า และฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ หลังจากที่ได้รับการบำบัด การจัดตั้งศูนย์บำบัดยาเสพติดในชุมชนจากการศึกษาพบว่า สัดส่วนของกิจกรรมนั้นได้ปรากฏที่การฝึกอบรมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมากที่สุด ทั้งนี้เมื่อพิจารณาตามรายโครงการแล้วพบว่า โครงการที่มีการจัดฝึกอบรมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่สูงสุด คือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน คอยเป่เปือ คอยเวียงผาและโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่น

ส่วนการดำเนินงานนั้นมีการให้การสนับสนุนไม่มาก ทั้งนี้อาจเพราะงบประมาณก็จะเป็นไปตามที่จำกัดและข้อกำหนดของโครงการซึ่งมีการให้การสนับสนุนงบประมาณกับหมู่บ้าน ทางด้านการให้การแนะนำบุคลากร หรือเจ้าหน้าที่ไปอบรม หรือแนะนำการควบคุมพืชเศรษฐกิจ ในภาพรวมทุกโครงการได้จัดทำ ส่วนการจัดตั้งกลุ่มนั้นมีเพียงเล็กน้อย เช่นเดียวกันกับการทำประวัติดูผู้จำหน่าย ผู้ค้า ส่วนการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการและหน่วยงานเอกชน ซึ่งตรงนี้ชาวบ้านให้ความคิดเห็นว่ามีการทำและปฏิบัติกันบ้าง ส่วนการฟื้นฟูร่างกาย จิตใจ และสงเคราะห์หลัง

จากการบำบัด รวมทั้งการจัดตั้งศูนย์บำบัดยาเสพติดในชุมชนนั้น แสดงให้เห็นว่า การฟื้นฟูร่างกายและจิตใจนั้นเกือบทุกโครงการมีไม่มาก แต่ว่าถ้าพิจารณารายโครงการแล้วปรากฏว่าโครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น มีการตั้งศูนย์บำบัดยาเสพติดมากที่สุด

การศึกษาลักษณะนี้ยังได้สอบถามถึงการสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณสุขในหมู่บ้าน การจัดฝึกอบรมทางด้านอาสาสมัครสาธารณสุขในหมู่บ้าน ตลอดจนผู้สื่อข่าวสาธารณสุขนั้น ทั้งนี้โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันมีการจัดการฝึกอบรมอม. ผสส. มากที่สุด และโครงการที่ให้การสนับสนุนทางด้านสาธารณสุขเคลื่อนที่มากที่สุดคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นนั้นให้การสนับสนุนทางด้านอุปกรณ์การแพทย์กับชุมชนมากที่สุด ทั้งนี้โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อนให้การสนับสนุนเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำหมู่บ้านมากที่สุด

สำหรับประเด็นสุดท้ายที่เกี่ยวกับสาธารณสุขนั้น คือ ความคิดเห็นของชาวบ้านที่เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขหลังจากสิ้นสุดโครงการพัฒนา ส่วนใหญ่แล้วชาวบ้านยังไม่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมสาธารณสุขต่อไปได้ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแยกตามโครงการแล้ว พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่นนั้น ชาวบ้านเห็นว่าไม่สามารถจะดำเนินงานได้มากที่สุด รองลงมาคือโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อน คอยเวียงผา ไทย-เยอรมันและโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น อย่างไรก็ตามมีชาวบ้านอีกจำนวนหนึ่งมีความเห็นว่าจะดำเนินงานทางด้านสาธารณสุขต่อไปได้หรือไม่

2.4 ความคิดเห็นต่อกิจกรรมด้านการศึกษา

ได้พิจารณาถึงจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีการอ่านออกเขียนได้ ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเปรียบเทียบกับปัจจุบันนี้ การสื่อสารตอบโต้กับเจ้าหน้าที่ การได้รับการสนับสนุนกิจกรรมด้านการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมด้านการฝึกอบรม การดูงาน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณในการสร้างโรงเรียน การให้การสนับสนุนบุคลากร ครู หรือ เจ้าหน้าที่ การจัดตั้งกลุ่มสตรี การสร้างหอกระจายข่าว การสนับสนุนโครงการอาหารกลางวัน รวมตลอดถึงความคิดเห็นของชาวบ้าน ต่อการดำเนินงานกิจกรรมด้านการศึกษาคือไปหลังจากที่ทางโครงการพัฒนาที่สูงได้สิ้นสุดลง แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่มีการดำเนินงานโครงการพัฒนาที่สูงแล้วสัดส่วนได้ลดลง เมื่อมองในรายละเอียดแต่ละโครงการต่อไปได้พบว่าทุกโครงการมีสัดส่วนของจำนวนสมาชิกที่อ่านหนังสือไทยออกนั้นเพิ่มสูงขึ้นมาก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตามรายโครงการแล้วยังพบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่เขียนหนังสือไทยไม่ได้เลยปรากฏที่โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อนสูงที่สุด แต่หลังจากที่มีการดำเนินงานโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อนผ่านไปแล้ว สัดส่วนได้ลดลง สำหรับโครงการที่มีสมาชิกในครัวเรือนอ่านออกเขียนได้มากที่สุดก็คือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น

การสื่อสารได้ตอบกับเจ้าหน้าที่ทางราชการเปรียบเทียบกับก่อนโครงการพัฒนาจะเข้าไปดำเนินงานนั้น ได้พบว่าส่วนใหญ่แล้วมีความเห็นว่า สามารถสื่อสารได้ตอบกับเจ้าหน้าที่ทางราชการได้ดีขึ้น เมื่อพิจารณาแยกรายละเอียดตามโครงการแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเป่มีความเห็นว่าการสื่อสารได้ตอบกับเจ้าหน้าที่นั้นยังไม่ดีขึ้น คือยังมีสัดส่วนของผู้ที่อ่านออกเขียนได้น้อยมาก

ทางด้านการได้รับการสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาของโครงการพัฒนาที่สูง จำแนกตามประเภทของกิจกรรมแล้ว ได้ชี้ให้เห็นว่า การสนับสนุนทางด้านวัสดุอุปกรณ์การเรียนนั้น เป็นกิจกรรมที่โครงการพัฒนาที่สูงเกือบทุกโครงการให้ความสนใจสูงกว่ากิจกรรมทางด้านอื่น ๆ รองลงมาคือการให้งบประมาณในการสร้างโรงเรียน ส่วนกิจกรรมทางด้านการสร้างหอกระจายข่าวนั้นก็ก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่โครงการพัฒนาหลายโครงการให้ความสนใจ ส่วนการสนับสนุนโครงการอาหารกลางวันนั้น เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ทุกโครงการพัฒนาที่สูงได้ให้การสนับสนุน นอกจากนี้ก็มีการสนับสนุนบุคลากร ครู และเจ้าหน้าที่ ทางด้านการศึกษา การจัดการฝึกอบรมครูงานด้านการศึกษาและการจัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อเพิ่มบทบาทของสตรีตามลำดับ เมื่อพิจารณารายละเอียดรายโครงการแล้ว พบว่าทางด้านวัสดุการเรียนการสอนหรือวัสดุอุปกรณ์ทางด้านการเรียนการสอน และด้านงบประมาณในการสร้างโรงเรียนนั้น โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเป่ได้ให้ความสำคัญด้านนี้มากที่สุด

ในด้านการสร้างหอกระจายข่าวและการให้การสนับสนุนกิจกรรมอาหารกลางวันนั้น พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ให้การสนับสนุนทางด้านหอกระจายข่าวมากที่สุด ส่วนกิจกรรมอาหารกลางวันนั้น โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นได้ให้การสนับสนุนสูงกว่าโครงการอื่น ๆ สำหรับการให้การสนับสนุนทางด้านบุคลากร ได้แก่ ครู และเจ้าหน้าที่ทางด้านการศึกษานั้น ส่วนใหญ่แล้วทุกโครงการให้การสนับสนุน แต่ว่าโครงการพัฒนาที่สูงคอยเป่ียงผาให้การสนับสนุนมากกว่าโครงการอื่น นอกจากนี้การจัดให้มีการฝึกอบรมครู เพื่อการจัดตั้งกลุ่มสตรีเพื่อเพิ่มบทบาทสตรีนั้น โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันเป็นโครงการที่ให้ความสำคัญ เป็นสัดส่วนที่สูงกว่าโครงการอื่นโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น เป็นโครงการที่ให้ความสำคัญทางด้านการจัดตั้งกลุ่มสตรี และเพิ่มบทบาทสตรีมากกว่าโครงการอื่น สำหรับการศึกษาคิดเห็นของชาวบ้านเกี่ยวกับการดำเนินงานกิจกรรมด้านการศึกษาหลังจากที่โครงการพัฒนาที่สูงสิ้นสุดลงแล้ว ได้ชี้ให้เห็นว่าไม่สามารถดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาต่อไปได้ โดยที่โครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเป่ เป็นโครงการที่ความคิดเห็นของชาวบ้านมีความคิดเห็นที่ไม่สามารถดำเนินการได้สูงที่สุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่น ความคิดเห็นของชาวบ้านที่บอกว่าสามารถทำเป็นกิจกรรมทางด้านการศึกษาต่อไปได้นั้น มีเพียงโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นเท่านั้น อย่างไรก็ตามกิจกรรมทางด้านการศึกษานั้นเป็นกิจกรรมที่รัฐบาลคงต้องให้ความช่วยเหลือต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากว่าไม่ว่าจะเป็นอุปกรณ์ด้านการศึกษา เรื่องของเงินทุน เรื่องของงบประมาณในการสร้างอาคารนั้น ชาวบ้านเองคงไม่สามารถดำเนินงานได้อย่างเต็มที่

2.5 ความคิดเห็นต่อกิจกรรมทางด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน

การศึกษาความคิดเห็นของประชากรตัวอย่างต่อสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานนั้นได้มีการพิจารณาถึงโครงสร้างหลัก ๆ ทั้ง 2 ด้าน คือ ถนนที่ใช้ในการคมนาคมติดต่อกับภายนอกและแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค โดยถนนที่ใช้ในการติดต่อกับหมู่บ้านซึ่งส่วนใหญ่ได้พบว่าเป็นโครงการของรัฐเข้าไปจัดทำคิดเป็นสัดส่วนที่สูงพอสมควร เมื่อพิจารณาแยกตามโครงการแล้วพบว่าโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นนั้น มีโครงการของรัฐโดยเฉพาะในเรื่องของการสร้างถนนสูงขึ้นอย่างไรก็ตามก็ยังมีความร่วมมือกันสร้างเอง แต่เป็นส่วนน้อย นอกจากนั้นการดำเนินงานพัฒนาโครงสร้างถนนนั้น ก็มีความร่วมมือกันระหว่างชาวบ้านและโครงการพัฒนาที่สูงเอง อย่างไรก็ตามโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปือ เป็นโครงการที่มีความร่วมมือระหว่างชาวบ้านและรัฐในการสร้างถนนเข้าสู่หมู่บ้านสูงที่สุดมากกว่าทุกโครงการ รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผาโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันตามลำดับ

เมื่อพิจารณาต่อไปถึงความคิดเห็นของชาวบ้านในการใช้ถนน ซึ่งเป็นการคมนาคมติดต่อกับภายนอกแล้ว ปรากฏว่าส่วนใหญ่แล้วถนนหนทางที่ใช้ในพื้นที่ของโครงการต่าง ๆ นั้น ใช้ได้เฉพาะในฤดูแล้ง โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นเป็นโครงการเดียวที่ชาวบ้านให้ความคิดเห็นว่า ถนนหนทางที่ใช้ในการติดต่อกับโลกภายนอกสามารถใช้ติดต่อได้ตลอดปี โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นนั้นมีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับภายนอกใช้ได้เฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น ประเด็นต่อมาที่จะทำการศึกษาคือ เรื่องแหล่งน้ำในการบริโภคเปรียบเทียบกับก่อนที่จะมีโครงการพัฒนา ทั้งนี้โดยจำแนกตามประเภทของแหล่งน้ำ เช่น ประปาในหมู่บ้าน น้ำห้วย น้ำบ่อ และดึงเก็บน้ำฝน แสดงให้เห็นว่าหลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงเข้าไปดำเนินงานแล้วเกือบทุกหมู่บ้าน จะมีประปาหมู่บ้านใช้คิดเป็นสัดส่วนที่สูง หากจำแนกตามโครงการแล้วพบว่า โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น เป็นโครงการที่มีจำนวนแหล่งน้ำที่ใช้ในการบริโภค โดยเฉพาะประปาภูเขานั้นสูงกว่าโครงการอื่น รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน คอยแปเปือ คอยยาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา

สำหรับน้ำลำห้วยในภาพรวมนั้นได้ใช้น้ำในลำห้วยบริโภค ซึ่งได้ปรากฏทุกโครงการ แต่ก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาเข้าไปนั้น ปริมาณน้ำนั้นได้มีมากกว่าปัจจุบันนี้ ในการบริโภคหลังจากที่มีโครงการพัฒนาเข้าดำเนินงานแล้วได้มีสัดส่วนที่ลดลงจากเดิม สาเหตุนี้พออธิบายได้ถึงการขยายพื้นที่ทำการเพาะปลูกการตัดถนนหนทางเข้าไปในพื้นที่โครงการ ตลอดจนการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นผลมาจากก่อนที่โครงการจะเข้าไปดำเนินงาน แต่หลังจากที่องค์กรเข้าไปดำเนินงานแล้ว สภาพแวดล้อม สภาพการฟื้นฟูต้นน้ำลำธาร ซึ่งเป็นไปได้ ซึ่งอาจจะมิผลการทำให้ลำน้ำห้วยแห้งลงและมีผลต่อการใช้น้ำห้วยในการบริโภคลดลง สำหรับบ่อน้ำนั้นหลังจากที่โครงการได้เข้าไปดำเนินงานพัฒนา การบริโภคน้ำของการใช้บ่อน้ำในการบริโภคนั้นได้มีสัดส่วนที่ลดลงจากเดิม สาเหตุนี้พออธิบายได้ถึงการขยายพื้นที่ได้ ปรากฏสูงที่สุดคือ โครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่น

ทางด้านถึงเก็บน้ำฝนนั้น พบว่าก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาที่สูงเข้าไปดำเนินงานนั้น มีการสร้างถังเก็บน้ำฝนเพื่อการเก็บน้ำในการบริโภค หลังจากที่มีโครงการพัฒนาที่สูงเข้ามาดำเนินงานแล้วสัดส่วนตรงนี้ได้เพิ่มสูงขึ้นไม่มากนัก นั่นก็คือประชากรส่วนใหญ่จะได้แหล่งน้ำที่ใช้ในการบริโภคจากประปาหมู่บ้าน และน้ำห้วยเป็นหลัก ส่วนแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค การศึกษาได้พบว่า ส่วนใหญ่ประชากรตัวอย่างจะใช้น้ำจากประปาหมู่บ้าน เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดแต่ละโครงการแล้วพบว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นนั้นมีสัดส่วนของผู้ที่ใช้น้ำประปาหมู่บ้านในการอุปโภคบริโภคสูงสุด รองลงมาคือ โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ดอยเปเปือ ดอยยาว-ผาหม่น และโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา นอกจากนี้ถึงเก็บน้ำฝนที่จะเก็บน้ำไว้ใช้บริโภคในยามขาดแคลนนั้น เนื่องจากว่ามีเกษตรกรหรือมีชาวบ้านบางกลุ่มเท่านั้นที่จะได้รับผลกระทบจากการมีถังเก็บน้ำฝนในการเก็บน้ำไว้บริโภค ดังนั้นสัดส่วนจึงน้อย ทำให้ความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังมีโครงการพัฒนาไม่แตกต่างกันเท่าไรมากนัก

ประเด็นต่อมาที่มีการศึกษากันก็คือ เรื่องของความเพียงพอในการใช้น้ำอุปโภคบริโภค เปรียบเทียบกันระหว่างก่อนและหลังจะมีโครงการพัฒนา แสดงว่าแหล่งน้ำที่ใช้ในการบริโภคและ อุปโภค โดยมาจากประปาในหมู่บ้านนั้น มีความเพียงพอและไม่เพียงพอแตกต่างกัน ส่วนการใช้น้ำประปาในหมู่บ้าน เพื่อการอุปโภคบริโภคนั้น โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ยังคงเป็นโครงการที่เกษตรกรหรือชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นว่า ปริมาณน้ำจากประปาหมู่บ้านนั้นเพียงพอต่อการบริโภค ในขณะที่เดียวกันที่โครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น ได้แสดงให้เห็นว่า ประปาในหมู่บ้านนั้นมีไม่เพียงพอต่อการบริโภค ส่วนโครงการพัฒนาอื่น ๆ นั้น มีความเพียงพอและไม่เพียงพอ แตกต่างกันตามลักษณะของสถานะภูมิประเทศ

ทางด้านน้ำห้วย และน้ำบ่อ ข้อมูลดังกล่าวยังคงชี้ให้เห็นว่าแหล่งน้ำ โดยเฉพาะลำห้วยชาวบ้านส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ามีความเพียงพอทั้งทางด้านการอุปโภคและบริโภค น้ำแหล่งหนึ่งที่โครงการได้เข้ามาช่วยเหลือในการส่งเสริมสร้างเป็นถาวรวัตถุ ซึ่งได้ว่าถึงแม้จะมีการสร้างบ่อน้ำเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคแล้ว ปริมาณน้ำที่มีอยู่ในแหล่งน้ำ ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร และบางแห่งยังไม่มีมีการทำกิจกรรมทางด้านนี้ดำเนินงานต่อไป สำหรับถึงเก็บน้ำฝนนั้นมีความสอดคล้องกับบ่อน้ำ ก็คือว่าเนื่องจากเป็นถาวรวัตถุ และส่วนใหญ่แล้วในโครงการพัฒนาที่สูงทั้ง 5 โครงการนั้นก็ให้เป็นโครงการที่ได้ตั้งอยู่พื้นที่ห่างไกล การคมนาคมและการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำฝนจะมีสัดส่วนหรืออัตราส่วนที่น้อย ดังนั้นถึงเก็บน้ำฝนในการบริโภคอุปโภคนั้นยังไม่เพียงพอ ตลอดจนไม่มีกิจกรรมเหล่านี้ในโครงการ ประเด็นต่อมาที่มีการศึกษากันก็คือ เรื่องของการสนับสนุนกิจกรรมสาธารณสุขโรค และโครงสร้างพื้นฐาน การได้รับการสนับสนุนกิจกรรมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ งบประมาณในการสร้างถนนและแหล่งน้ำ ตลอดจนมีบุคลากรเข้ามาช่วยเหลือแนะนำในการสร้างข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ทางด้านวัสดุอุปกรณ์ค่อนข้างน้อย มีเพียงโครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น เท่านั้น ที่มีการให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์สูงกว่าโครงการอื่น

งบประมาณในการสร้างถนน และแหล่งน้ำก็เช่นเดียวกัน มีเพียงโครงการพัฒนาที่สูงคอยแปเปื้อนเท่านั้น ที่ได้รับงบประมาณในการสร้างถนนและแหล่งน้ำสูงกว่าโครงการอื่น ๆ ด้านบุคลากรที่ส่งมาช่วยเหลือ ทำให้ชาวบ้านได้พัฒนาในเรื่องของกิจกรรมสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐานและยังคงพบว่าเมื่อเฉพาะโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นเท่านั้นที่มีการส่งเจ้าหน้าที่ให้การสนับสนุนและแนะนำการพัฒนากิจกรรมสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐาน ประเด็นสุดท้ายที่มีการศึกษาด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานก็คือ หลังจากที่โครงการได้ถอนตัวออกไปแล้ว กิจกรรมทางด้านสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐาน ว่าชาวบ้านจะสามารถดำเนินการต่อไปหรือไม่ พบว่าส่วนใหญ่เห็นว่าไม่สามารถที่จะดำเนินกิจกรรมทางด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานต่อไปได้

ตอนที่ 8 การมีส่วนร่วมของประชากรตัวอย่างต่อกิจกรรมของโครงการ

การศึกษาต่อการมีส่วนร่วมของประชากรตัวอย่างต่อกิจกรรมของโครงการนั้น ได้มีการศึกษาการมีส่วนร่วมของกิจกรรมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือการมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล การประชุมวางแผนการฝึกอบรมดูงาน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการเพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ

จากการศึกษาได้แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลทางด้านการผลิตข้าว การผลิตพืชเศรษฐกิจ การปศุสัตว์ พบว่าส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรตัวอย่าง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลในด้าน การปศุสัตว์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเข้าประชุมวางแผนในการผลิตข้าว การปลูกพืชเศรษฐกิจตลอดจนการผลิตไม้ผลหรือการเลี้ยงสัตว์นั้น ข้อมูลก็ได้ชี้ให้เห็นเช่นเดียวกันว่าเกษตรกรตัวอย่าง ได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าจะไม่สูงมากนักก็ถือว่า ชาวบ้านให้ความสำคัญได้เข้ามามีส่วนร่วมทางด้านการอบรมดูงาน การผลิตข้าว ข้าวไร่ ข้าวนาดำ การอบรมดูงานด้านพืชเศรษฐกิจการอบรมดูงานด้านการปลูกไม้ผล และการอบรมดูงานด้านปศุสัตว์ ทั้งนี้คงจะเกี่ยวเนื่องกับงบประมาณและระยะเวลาที่จะเข้ามาดำเนินการ

ดังนั้นข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่จะออกมาในรูปของการที่ชาวบ้านโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่นมิได้เข้ามามีส่วนร่วมมากนัก ตลอดจนไม่ทราบว่ามีกิจกรรมทางด้านการผลิตข้าว ทางด้านปลูกพืชเศรษฐกิจ การผลิตไม้ผล การปศุสัตว์ อีกประเด็นหนึ่งก็คือการร่วมเป็นคณะกรรมการ พบว่ามีสัดส่วนที่น้อยกว่าร้อยละ 50 เข้ามาเป็นกรรมการ เพราะว่าในแต่ละอำเภอ ตำบล และแต่ละหมู่บ้านคณะกรรมการที่เข้ามามีส่วนร่วมมีจำนวนไม่มากนัก

ทางด้านการมีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมด้านป่าไม้ ส่วนใหญ่แล้วเกษตรกรทุกโครงการเคยให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมป่าไม้ที่โครงการจะเข้ามาดำเนินงานเกินกว่าร้อยละ 50 มีเพียงบางโครงการเท่านั้นที่เกษตรกรไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมเท่าไรนัก คือโครงการพัฒนาที่สูงคอยยาว-ผาหม่น ด้านการเข้าร่วมประชุมวางแผนการกำหนดพื้นที่ป่าหรือการอนุรักษ์พื้นที่ป่า พบว่าโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นให้

ความสำคัญทางด้านนี้โดยมีเกษตรกรเข้าร่วมมากที่สุด ด้านการฝึกอบรมงานหรือการจัดตั้งกลุ่มเครือข่าย ก็ปรากฏในโครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผาและโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น การติดตามประเมินผลการมีส่วนร่วมกิจกรรมป่าไม้ ข้อมูลที่ได้รับส่วนมากมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อยในภาพรวม สำหรับการประสานงานองค์กรหมู่บ้านกับส่วนราชการ ปรากฏว่า โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผามีสัดส่วนของการเข้าร่วมสูงที่สุด รองลงมาโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน และสามหมื่น ด้านการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการตงเหมือนกับที่ผ่านมาคือ การมีส่วนร่วมจึงมีจำนวนน้อยในแต่ละหมู่บ้าน

สำหรับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณสุข ได้ชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของประชากร ตัวอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการประชุม วางแผน การให้ข้อมูล ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลมากร้อยละ 50 โครงการที่ให้ความสำคัญมากคือ โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น สำหรับการฝึกอบรมงาน ตลอดจนการจัดตั้งกลุ่มดำเนินงานพบว่ามีส่วนที่น้อยมากด้วย

การมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมการศึกษา ในภาพรวมแล้วหรือชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ในการวางแผนด้านศึกษานั้น ชาวบ้านจะเข้าร่วมมากที่สุด โดยเฉพาะที่โครงการพัฒนาที่สูงดอยเวียงผา และโครงการพัฒนาที่เข้าร่วมน้อยที่สุดคือ โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปือ ส่วนการอบรมงาน การจัดตั้งกลุ่มดำเนินงาน และการเข้าเป็นคณะกรรมการนั้น ปรากฏว่ามีสัดส่วนที่น้อยไม่ถึงร้อยละ 50 เกือบทุกโครงการ

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานนั้น ชาวบ้านหรือประชากรตัวอย่างส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ยังให้ข้อมูลในด้านแหล่งน้ำรวมทั้งการสำรวจแหล่งน้ำให้กับโครงการ สำหรับการเข้าร่วมประชุมในการวางแผนทำถนนหนทาง การประชุมวางแผนในการกำหนดแหล่งน้ำ ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมมากเกินกว่าร้อยละ 50 ส่วนเรื่องของแหล่งน้ำนั้นโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น ชาวบ้านได้ให้การเข้ามามีส่วนร่วมมาก และการจัดตั้งกลุ่มดำเนินงาน ยังคงพบว่าส่วนใหญ่ประชากรตัวอย่างไม่ได้ให้ความสนใจ เพราะเข้ามามีส่วนร่วมตรงนี้น้อยกว่าส่วนอื่น เรื่องการเข้าร่วมปรับปรุงถนนหนทาง ตลอดจนแหล่งน้ำนั้นพบว่าเกินกว่าร้อยละ 50 ของทุกโครงการได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงซ่อมแซมถนนหนทาง แหล่งน้ำที่ทรุดโทรมลงไป ซึ่งเป็นที่น่ายินดีที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาตนเองมากขึ้นกว่าแต่ก่อน เรื่องของการเป็นคณะกรรมการไม่ว่าเป็นคณะกรรมการในการดูแลถนนหนทาง คณะกรรมการดูแลแหล่งน้ำใช้นั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็คือ คณะกรรมการในแต่ละหมู่บ้านแต่ละตำบลนั้นมีจำนวนน้อย สัดส่วนก็เป็นไปตามที่คาดหมายคือ มีคนเข้าร่วมเป็นกรรมการเพื่อดูแลรักษาหนทางและดูแลแหล่งน้ำใช้นั้นเป็นส่วนที่น้อยลงด้วย

ตอนที่ 4 ทักษะของประชากรตัวอย่างต่อการยอมรับกิจกรรมของโครงการ

การศึกษาทักษะของชาวบ้านต่อการยอมรับกิจกรรมของโครงการพัฒนาที่สูงทั้ง 5 โครงการ นั้น ได้ใช้คำถามที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เพราะส่วนใหญ่เกษตรกรไม่ค่อยจะได้รับการศึกษา ดังนั้นข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจ ด้านป่าไม้ ด้านสาธารณสุข ด้านการศึกษา และด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน ได้ถามประชากรตัวอย่างโดยให้แสดงความคิดเห็นใน 3 แบบ คือ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และความเห็นที่เป็นกลางหรือไม่มีความเห็นกับข้อความนั้นการวิเคราะห์ ทักษะและการเสนอผลจะเสนอเป็นคะแนนสรุปรวมของแต่ละกิจกรรม ซึ่งจากผลรวมของคะแนนจะถูกนำมาใช้ในการอธิบายทักษะของประชากรตัวอย่างแต่ละโครงการว่า มีการยอมรับกิจกรรมการพัฒนาของโครงการพัฒนาอย่างไร ต่อไปนี้จะเป็นสรุปผลการศึกษาแต่ละโครงการ คือ

4.1 โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน

ทักษะของชาวบ้านต่อการยอมรับกิจกรรมของโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน ปรากฏว่า ชาวบ้านมีความรู้สึกรับต่อการกิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจของโครงการเป็น ส่วนที่สูงกว่ากิจกรรมรองลงมาเป็นกิจกรรมด้านสาธารณูปโภค และโครงสร้างพื้นฐาน และกิจกรรม ป่าไม้ ส่วนกิจกรรมสาธารณสุข และการศึกษานั้นชาวบ้านมีความรู้สึกรับในส่วนที่เท่าเทียมกัน ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวสามารถเรียงลำดับของการยอมรับและไม่ยอมรับดังต่อไปนี้

กิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจมีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 54.1 ไม่ยอมรับ 26.7

กิจกรรมสาธารณสุขและโครงสร้างพื้นฐาน มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 40.1 ไม่ยอมรับ 33.1

กิจกรรมป่าไม้ มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 39.4 ไม่ยอมรับ 33.0

กิจกรรมสาธารณสุข มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 37.5 ไม่ยอมรับ 32.4

กิจกรรมการศึกษา มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 37.5 ไม่ยอมรับ 32.4

4.2 โครงการพัฒนาที่สูงดอยยาว-ผาหม่น

จากการศึกษาข้อมูลสรุปได้ว่า ชาวบ้านมีความรู้สึกรับต่อการกิจกรรมการเกษตร การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจของโครงการมากที่สุด รองลงมาคือกิจกรรมการศึกษาและกิจกรรมสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐานในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ส่วนกิจกรรมป่าไม้นั้นชาวบ้านมีความรู้สึกรับน้อยที่สุด ซึ่งสามารถสรุปเรียงลำดับของการยอมรับและไม่ยอมรับดังนี้

กิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจ มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 51.1 ไม่ยอมรับ 25.6

กิจกรรมสาธารณสุขและโครงสร้างพื้นฐาน มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 47.3 ไม่ยอมรับ 29.7

กิจกรรมป่าไม้ มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 40.3 ไม่ยอมรับ 24.2

กิจกรรมสาธารณสุข มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 46.5 ไม่ยอมรับ 28.2

กิจกรรมการศึกษา มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 47.2 ไม่ยอมรับ 29.4

4.3 โครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา

ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่า ชาวบ้านมีความรู้สึกให้การยอมรับกิจกรรมการเกษตร การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจมากกว่ากิจกรรมอื่น รองลงมาคือกิจกรรมป่าไม้ และกิจกรรมสาธารณสุขปโคก และโครงสร้างพื้นฐาน ส่วนกิจกรรมสาธารณสุขและกิจกรรมการศึกษานั้น ชาวบ้านมีความรู้สึกยอมรับในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกัน

ผลสรุปของการยอมรับและไม่ยอมรับกิจกรรมของโครงการพัฒนาที่สูงคอยเวียงผา มีดังนี้

กิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจ	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 51.4	ไม่ยอมรับ 33.8
กิจกรรมสาธารณสุขปโคกและโครงสร้างพื้นฐาน	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 41.8	ไม่ยอมรับ 37.8
กิจกรรมป่าไม้	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 41.8	ไม่ยอมรับ 37.3
กิจกรรมสาธารณสุข	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 38.4	ไม่ยอมรับ 38.1
กิจกรรมการศึกษา	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 38.6	ไม่ยอมรับ 39.0

4.4 โครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น

การวิเคราะห์การยอมรับกิจกรรม ภาพรวมส่วนใหญ่ พบว่าชาวบ้านมักไม่ค่อยจะมีความเห็นต่อการยอมรับกิจกรรมเท่าใดนัก ซึ่งปัจจัยประการหนึ่งซึ่งคาดว่ามีผลต่อความรู้สึก ความคิดเห็นของชาวบ้านก็คือ ปัจจัยด้านการศึกษา ทำให้ข้อมูลที่ได้ส่วนใหญ่ชาวบ้านจะมีความรู้สึกเป็นกลาง อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแล้วปรากฏว่ากิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจนั้น ชาวบ้านมีความรู้สึกยอมรับสูงกว่ากิจกรรมอื่น รองลงมาคือ กิจกรรมสาธารณสุขปโคกและโครงสร้างพื้นฐานและป่าไม้ ส่วนกิจกรรมสาธารณสุขและการศึกษานั้น ชาวบ้านมีความรู้สึกยอมรับไม่แตกต่างกันนัก

ถึงแม้ว่าชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกเฉย ๆ กับกิจกรรมการพัฒนาของโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่น แต่ข้อมูลที่ได้รับยังคงจัดลำดับของการยอมรับและไม่ยอมรับกิจกรรมของโครงการ ดังนี้

กิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจ	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 36.5	ไม่ยอมรับ 9.8
กิจกรรมสาธารณสุขปโคกและโครงสร้างพื้นฐาน	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 26.4	ไม่ยอมรับ 14.2
กิจกรรมป่าไม้	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 24.6	ไม่ยอมรับ 9.5
กิจกรรมสาธารณสุข	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 17.3	ไม่ยอมรับ 11.6
กิจกรรมการศึกษา	มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 16.9	ไม่ยอมรับ 11.9

4.5 โครงการพัฒนาที่สูงดอยแปเปื่อ

ผลสรุปของทัศนคติต่อการยอมรับกิจกรรม ปรากฏว่าชาวบ้าน มีความรู้สึกยอมรับต่อกิจกรรม การเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจมากกว่ากิจกรรมอื่น รองลงมาคือ กิจกรรมการศึกษาและ สาธารณสุข ตามลำดับ ส่วนกิจกรรมด้านป่าไม้ มีสัดส่วนของการยอมรับน้อยที่สุดผลการวิเคราะห์มี ลำดับการยอมรับและไม่ยอมรับดังนี้

กิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจ มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 45.8 ไม่ยอมรับ 20.1

กิจกรรมสาธารณสุขและโครงสร้างพื้นฐาน มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 27.2 ไม่ยอมรับ 27.6

กิจกรรมป่าไม้ มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 22.1 ไม่ยอมรับ 25.6

กิจกรรมการศึกษา มีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 31.9 ไม่ยอมรับ 30.7

กิจกรรมการศึกษามีสัดส่วนร้อยละของการยอมรับ 34.2 ไม่ยอมรับ 30.4

4.6 ภาพรวมทัศนคติของชาวบ้านต่อการยอมรับกิจกรรมการพัฒนาของโครงการพัฒนาที่สูงทั้ง 5 โครงการ

การวิเคราะห์กิจกรรมของทุกโครงการในภาพรวมได้เป็นข้อยืนยันว่า ทัศนคติของชาวบ้าน มีความรู้สึกยอมรับกิจกรรมการเกษตร/การผลิตพืชอาหารและเศรษฐกิจ มากกว่ากิจกรรมการพัฒนา ด้านอื่น ส่วนกิจกรรมป่าไม้ สาธารณสุข การศึกษา และกิจกรรมสาธารณสุข และโครงสร้างพื้นฐานนั้น ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้สึกยอมรับในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก อย่างไรก็ตามสัดส่วน ของความรู้สึกที่เป็นกลางยังคงปรากฏที่ใกล้เคียงกัน ถึงแม้ว่าปัจจัยด้านการไม่ได้เรียนหนังสือ หรือ ระดับการศึกษาที่ต่ำคาดว่าจะมีผลต่อความรู้สึกยอมรับกิจกรรม ลักษณะดังกล่าวอาจจะต้องศึกษาค้นคว้าปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อการยอมรับกิจกรรมการพัฒนาของโครงการ พัฒนาที่สูงต่อไป

ตอนที่ 5 หน่วยงานพัฒนาอื่น ๆ นอกจากโครงการพัฒนาที่สูงในการเกษตร ป่าไม้ สาธารณสุข การศึกษา การสาธารณสุขโลก และโครงสร้างฐานอื่น ๆ พบว่าในทุกโครงการจะมีหน่วยงานพัฒนาเอกชนเข้าไปให้การส่งเสริมสนับสนุนในลักษณะที่แตกต่างกันกล่าวคือ

โครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน มีหน่วยงานขององค์กรทางศาสนาของสภาคริสตจักรในประเทศไทย สมาคมอาชัวคยช้างในจังหวัดเชียงราย สมาคมอาชัวบ้านห้วยนาภาค โครงการวนะศาสตร์ชุมชน การออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทของสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน สมาคมศูนย์ศึกษาและวัฒนธรรมชาวไทยภูเขา (ศ.ว.ท) หอพักลือซอ ซึ่งบริหารงานโดยอาสาสมัครจากประเทศญี่ปุ่น บริษัทเอกชน โรงงาน ที่เข้าไปส่งเสริมสนับสนุนทางด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ก็มีองค์กรของศาสนาพุทธที่ส่งพระภิกษุ สามเณร ที่เป็นชาวไทยภูเขาไปปฏิบัติเป็นพระธรรมจาริกเข้าไป และการอบรมในด้านจริยธรรม สอนหนังสือ ส่งสอนชาวบ้านเป็นต้น ส่วนโครงการพัฒนาที่สูงคยยาว-ผาหม่น พบว่า มีหน่วยงานของมูลนิธิพัฒนาประชาชนในเขตภูเขา โครงการศึกษาและพัฒนาสตรีชาวเขา สังกัดมูลนิธิศึกษาพัฒนาประชาชนบนที่สูง หน่วยงานศาสนาคริสต์ของสภาคริสตจักรในประเทศไทย โครงการสอนหนังสือภาษาจีน และโรงงานสหชัยพัฒนาพืชผลเชียงรายเป็นต้นสำหรับโครงการพัฒนาที่สูงคยเวียงผา นั้นจะมีโครงการพัฒนาชุมชนเพื่อเลี้ยงตนเอง(พ.ช.ถ.) หน่วยงานศาสนาคริสต์ของสภาคริสตจักรในประเทศไทย การออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทของนักศึกษา หน่วยงานอาสาสมัครจากประเทศไต้หวันให้การส่งเสริมด้านการเกษตร และพัฒนาประปาในหมู่บ้าน นอกจากนี้มีมูลนิธิคริสเตียนบริการ บริษัทโอสถสภาเด็กเกิงหยู จำกัด บริษัทบุญรอดบริเวอรี่ จำกัด และคณะธรรมจาริกที่เข้าไปอบรมส่งสอนชาวบ้าน ด้านโครงการพัฒนาที่สูงสามหมื่นก็เช่นกัน มีหน่วยงานศาสนาคริสต์ของสภาคริสตจักรในประเทศไทย การส่งเสริมการปลูกไม้ดอก พืชเมืองหนาวของบริษัทเอกชน การส่งเสริมการปลูกข้าวบาร์เลย์และฝัอกของบริษับุญรอดฯ เป็นต้น ที่น่าสังเกตคือ โครงการพัฒนาที่สูงคยแปเปื้อ พบว่า มีเพียงการออกค่ายพัฒนาชนบทของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงเท่านั้น ส่วนหน่วยงานพัฒนาเอกชนอื่น ๆ ไม่ปรากฏในการสัมภาษณ์เลย

ตอนที่ 6 ผลการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การจัดสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน ในพื้นที่ของโครงการพัฒนาที่สูงทั้ง 5 โครงการ ที่มีต่อโครงการพัฒนากิจกรรมในด้านต่าง ๆ รวม 5 กิจกรรม ภาพรวมของผลกระทบ และทัศนคติที่มีต่อโครงการสรุปได้ คือ การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาของแต่ละพื้นที่พบว่า ในทุกพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูง ชาวบ้านต่างให้ความร่วมมือโดยการเข้าไปมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในกิจกรรมที่สามารถเห็นผลได้ และมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ รวมทั้งพื้นที่ที่มีเจ้าหน้าที่ให้ความสนใจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านที่ตั้งของสำนักงาน สนาม หรือหมู่บ้านหลัก หรือหมู่บ้านเป้าหมายหรือบ้านนำร่อง ด้านระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน พบว่า กิจกรรมด้านการเกษตร ป่าไม้ และสาธารณสุขโลกและโครงสร้างพื้นฐาน ชาวบ้านมีส่วนร่วมในระดับสูงเพราะ ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากผลิตผลทางเกษตร อันจะก่อให้เกิด

เกิดรายได้ ประกอบกับเจ้าหน้าที่โครงการทุกโครงการได้ให้ความสนใจและให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณในด้านนี้สูงมาก ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการทดแทนพื้นที่การปลูกฝิ่น รองลงไปได้แก่ การศึกษาและสาธารณสุข ส่วนภาพรวมของผลกระทบที่เกิดขึ้นหลังจากการเข้าไปดำเนินการของโครงการ นั้นพบว่า ในทุกพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น แต่เมื่อเปรียบเทียบทั้ง 5 พื้นที่แล้ว ปรากฏว่าโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมันมีการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง และดีขึ้นมากกว่าโครงการอื่น ๆ

สำหรับทัศนคติที่มีต่อโครงการพัฒนาที่สูง พบว่าทุกพื้นที่ก่อนที่จะนำโครงการพัฒนากิจกรรมเข้าไปดำเนินการนั้นเมื่อได้มีการแนะนำโครงการต่อชาวบ้าน ปรากฏว่าชาวบ้านต่างเห็นด้วย เพราะจะทำให้เกิดความเจริญในหมู่บ้านได้ส่วนในระหว่างดำเนินการ ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะบอกให้ให้ความร่วมมือในการเข้าไปทำในกิจกรรมต่าง ๆ ก็ตาม แต่ตามข้อเท็จจริงแล้วมีเพียงหมู่บ้านในบางพื้นที่เท่านั้น โดยเฉพาะพื้นที่โครงการพัฒนาที่สูงคอยขาว-ผาหม่น ข้อเท็จจริงปรากฏว่าหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือทำตามโครงการนั้นมีเฉพาะในหมู่บ้านนาร่องเท่านั้น ส่วนหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลอาจจะไม่ได้ร่วมมืออย่างจริงจัง ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านนั้นมิได้หมายความว่า จะร่วมมือทุกกิจกรรม แต่ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเฉพาะบางกิจกรรมที่ตนเองสนใจและมีความถนัดเท่านั้น

ปัญหาและข้อเสนอแนะ

จากภาพรวมของการประเมินผลงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของโครงการพัฒนาที่สูงทั้ง 5 โครงการที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น ในแง่ของผลกระทบและทัศนคติที่เกิดขึ้นทั้งโดยตรงและอ้อมที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการควบคุมพืชเสพติดของโครงการพัฒนาที่สูง และทัศนคติของชาวไทยภูเขาที่มีต่อการควบคุมพืชเสพติดในปัจจุบัน และที่ผ่านมาในอดีต โดยใช้รูปแบบของการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันไป คณะผู้วิจัยมีความพยายามที่จะศึกษาหาแนวทางและคำตอบต่างๆ เพื่อให้ก่อเกิดประโยชน์ตามเงื่อนไขของการประเมินผลทุกประการ รวมถึงการชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องและปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่พบเห็น ซึ่งผลการประเมินอาจนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับการปรับปรุงหรือประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานบนพื้นที่สูงต่อไป ฉะนั้นข้อเสนอแนะที่จะกล่าวต่อไปนี้ จะเป็นแนวความคิดเชิงภาพรวมของคณะผู้วิจัยที่ได้รับจากการศึกษา ข้อมูลที่ได้จากงานสนามและการพบปะกับเจ้าหน้าที่ของโครงการระดับต่าง ๆ นับตั้งแต่ระดับงานสนาม งานนโยบาย และฝ่ายบริหารโครงการ คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมของทุกโครงการในแต่ละพื้นที่อีกด้วย ดังนี้

1. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการวิจัยเพื่อประเมินผล

ประเด็นที่น่าจะเป็นเรื่องของข้อบกพร่องและอุปสรรคต่าง ๆ ในช่วงของการดำเนินงานตามโครงการวิจัย ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบทั้งโดยตรงและอ้อมต่อข้อมูลที่ได้รับมากกว่า จากการหารือกันระหว่างนักวิจัยและเจ้าหน้าที่งานสนามที่รับผิดชอบแต่ละพื้นที่แล้วมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือระหว่างการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสนามนั้นมีปัญหาเรื่องของการประสานงานมาก เพราะว่าโครงการพัฒนาที่สูงเกือบทุกโครงการต่างก็สิ้นสุดแล้วจึงไม่มีเจ้าหน้าที่ระดับสนามที่จะช่วยประสานงานและให้คำแนะนำให้แก่คณะผู้วิจัยถึงการเข้ามาเก็บข้อมูลเป็นการล่วงหน้า ด้านความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามของหัวหน้าครัวเรือนก็พบว่า ช่วงเวลาของการเก็บข้อมูลสนามนั้นจะเป็นระยะเวลาเดียวกับฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าวและพืชเศรษฐกิจ ในบางพื้นที่ก็จะตรงกับช่วงเทศกาลทำบุญตามประเพณีของแต่ละเผ่า โดยเฉพาะเผ่าม้ง ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อแผนการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ นอกจากนี้สภาพภูมิอากาศและเส้นทางคมนาคมก็พบว่า ช่วงเวลาดังกล่าวสภาพอากาศแปรปรวน มีฝนตกอย่างหนัก การเก็บข้อมูลต้องล่าช้า เพราะบางหมู่บ้านต้องใช้การเดินทางด้วยเท้าอย่างเดียวเท่านั้น เช่น โครงการพัฒนาที่สูงคอยเป่เปือ เขตพื้นที่อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก เป็นต้น ดังนั้นภาพรวมของปัญหาและอุปสรรคที่กล่าวมาข้างต้นย่อมจะส่งผลโดยรวมต่อการเก็บข้อมูล และข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาอาจคลาดเคลื่อนไปบ้างด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ทันกับแผนงานการประเมินผลที่กำหนดไว้

2. ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อภาพรวมของโครงการพัฒนาที่สูง

ถึงแม้ว่าโครงการพัฒนาที่สูงทั้ง 5 โครงการ จะได้กำหนดวัตถุประสงค์ พื้นที่ปฏิบัติการของโครงการ ยุทธวิธี แนวทางการดำเนินงาน ระยะเวลา การบริหารงาน การติดตามผล ฯลฯ ไว้แล้ว โดยได้ยึดถือตามนโยบายและแผนงานปฏิบัติในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530 - 2534) ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว แต่ละโครงการฯ ก็มีข้อจำกัดอยู่มาก เป็นต้นว่า แหล่งทุนและนโยบายของแต่ละแหล่งที่ให้การสนับสนุนแตกต่างกัน ความไม่แน่นอนของงบประมาณความช่วยเหลือ (บางโครงการ) กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความต่างกันทางภาษา วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ รูปแบบของการบริหารโครงการ การประสานงานกับหน่วยงานกับหน่วยปฏิบัติในพื้นที่ต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะเหมาะสมสำหรับบางโครงการหรือบางพื้นที่ แต่ไม่เหมาะสมต่อโครงการอื่นหรือพื้นที่อื่น จึงจำเป็นต้องปรับปรุงยุทธวิธี กระบวนการคิด กระบวนการทำงานอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สอดคล้องกับขอบเขตและวัตถุประสงค์การทำงาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและต่อเนื่อง ซึ่งจะพบว่าบางโครงการเน้นการส่งเสริมกิจกรรมทางด้านการเกษตรแบบผสมผสาน การเกษตรแบบการอนุรักษ์หรือการพัฒนาแบบยั่งยืน เป็นต้น บางโครงการฯ ดำเนินงานตามแผนนโยบายอย่างเป็นระบบ แบบแผน มีการส่งเสริมการฝึกทักษะวิชาชีพ ฝึกอบรม อยู่ตลอดเวลา และมีความต่อเนื่องทั้งการติดตามและประเมินผลบางโครงการหนึ่งกลับตรงข้ามคือไม่มีเจ้าหน้าที่สนามดูแล ต้องอาศัยบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่เป็นผู้ดำเนินงานรับผิดชอบหรือบางโครงการหนึ่งก็มีความพร้อมทั้งงบประมาณ บุคลากร

บางโครงการต้องใช้ระยะเวลาสำหรับการเตรียมโครงการมากกว่าช่วงเวลาของการปฏิบัติงานจริง หลังจากนั้นก็ต้องรีบปิดโครงการไปพร้อม ๆ กับโครงการพัฒนาที่สูงอื่น ๆ เช่น โครงการพัฒนาที่สูง คอยขาว-ผาหม่น เป็นต้น จากพื้นฐานความแตกต่างกันที่กล่าวมานี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อผลการวิเคราะห์ ข้อมูลที่คณะผู้ประเมินผลได้เสนอไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอผลเป็นตารางเปรียบเทียบซึ่งอาจทำให้เกิดปัญหาและมีความสับสนในการเปรียบเทียบกัน

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อภาพรวมของสมาชิกและกิจกรรมที่ให้การส่งเสริมและสนับสนุน

จากการศึกษาภาพรวมของกิจกรรมที่ได้รับการประเมินผลครั้งนี้ ทุกโครงการจะส่งเสริมในประเภทกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน ทั้ง 5 กิจกรรม เพียงแต่ได้มีการปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และวัฒนธรรมของเผ่า ผลที่ได้รับจากการประเมินผลพบว่าบางกิจกรรม เช่น ด้านการเกษตร /การผลิตพืชอาหารและพืชเศรษฐกิจ เป็นกิจกรรมที่ประชากรในพื้นที่มีการยอมรับในสัดส่วนที่แตกต่างกัน นั่นหมายความว่าความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จของกิจกรรมก็มีความแตกต่างกัน ด้วย ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะสภาพพื้นที่ไม่เอื้ออำนวย หรือไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของเผ่า หรือกิจกรรมมีขนาดและเป้าหมายที่เกินความสามารถของสมาชิก เป็นต้น กิจกรรมที่เกิดประโยชน์แก่สมาชิกสามารถเห็นเป็นรูปธรรม ชาวบ้านก็จะให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ เช่น ด้านการเกษตร สาธารณสุข ด้านสาธารณสุขโลก และโครงสร้างพื้นฐาน แต่บางกิจกรรมที่เป็นนามธรรมอาจจะทำให้มองเห็นภาพหรือผลที่ออกมาอย่างไม่ชัดเจน จึงทำให้มองไปว่าไม่ใช่ความต้องการของสมาชิกอย่างแท้จริง เพราะไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์หรือสมาชิกอาจจะเห็นเป็นสิ่งใหม่ บางคนเกิดความไม่มั่นใจขาดความสนใจ ทั้งนี้อาจจะเกิดจากความเข้าใจไม่ตรงกันตั้งแต่เริ่มต้นกิจกรรม ซึ่งโครงการฯ มีความพยายามจะส่งเสริมกิจกรรมหลักหลายกิจกรรมไปพร้อม ๆ กัน แต่ได้มองข้ามความพร้อมของสมาชิก ทำให้สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมโดยที่ยังมองไม่เห็นความสำคัญอย่างจริงจัง หรือบางกิจกรรมก็มีการพัฒนาแบบก้าวกระโดด โดยที่ชาวบ้านยังไม่ทราบวัตถุประสงค์ที่แน่นอน แต่เพื่อต้องการให้มีผลงานออกมาอย่างรวดเร็วตามแผน ซึ่งจะนำมาให้เกิดการะงัดงายในกลุ่มชาวบ้าน และความต้องการบริโภคที่มากขึ้น นอกจากนี้สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความแตกต่างกันทางด้านเผ่า ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ และภาษา ตลอดจนยังมีข้อจำกัดทางด้านการศึกษา ความไม่รู้ และประสบการณ์อีกด้วย ดังจะสังเกตเห็นว่าในระยะเริ่มต้นโครงการฯ ชาวบ้านจะกระตือรือร้นมาก แต่ระยะเวลาผ่านไปเริ่มรู้สึกเบื่อ ไม่มีความมั่นใจ หือแท้ จึงขาดการเอาใจใส่กิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกัน บางกิจกรรมปฏิบัติกันอย่างต่อเนื่อง เพราะสามารถวัดหรือมองเห็นเป็นรูปธรรมและได้รับผลประโยชน์อย่างจริงจัง

4. ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการบริหารโครงการ

ประเด็นนี้คณะผู้วิจัยจะขอเน้นในด้านการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานในพื้นที่ และความต่อเนื่องของการปฏิบัติหน้าที่โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ระดับสนามของโครงการ กล่าวคือ ด้านการประสานงานนั้นพบว่า หน่วยงานที่ปฏิบัติงานด้านชาวเขาจะประกอบด้วยหน่วยงานหลักคือ สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ปปส.) สภามความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และหน่วยงานหลักของกระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องกับงานหรือกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งปรากฏว่าในระดับนโยบายหรือระดับชาติอาจจะมีการประสานงานกันดี แต่ในระดับปฏิบัติในพื้นที่แล้ว ลักษณะการทำงานของแต่ละหน่วยงานจะเป็นในแบบต่างฝ่ายต่างทำ ต่างรับผิดชอบ การประสานงานระหว่างหน่วยงานระดับปฏิบัติในพื้นที่ยังมีน้อย ทั้งนี้รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีส่วนให้การสนับสนุนในพื้นที่อีกด้วย ทั้งนี้รวมถึงการประชาสัมพันธ์ของโครงการต่าง ๆ นั้น บางครั้งพบว่ายังมีน้อยและเป็นในเชิงรับมากกว่าเชิงรุก ทางด้านความต่อเนื่องของเจ้าหน้าที่ระดับสนามของโครงการ พบว่า ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ระดับสนามของโครงการจะมีตำแหน่งเป็นลูกจ้างชั่วคราว เจ้าหน้าที่เหล่านี้ยังขาดหลักประกันการทำงาน ไม่มีสิ่งกระตุ้น แรงจูงใจที่จะทุ่มเทให้กับงาน โดยเฉพาะช่วงท้ายของการหมดอายุสัญญาจ้าง ซึ่งจะมีผลกระทบต่อกิจกรรมที่สนับสนุนเป็นอย่างมาก เช่นเดียวกับการโยกย้ายประจำปีของเจ้าหน้าที่รัฐบาลบางหน่วยงานในพื้นที่ ทำให้การดำเนินกิจกรรมโครงการเกิดความล่าช้าไม่เป็นไปตามแผนงานและไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควรด้วย

จุดอ่อนและจุดแข็งของโครงการพัฒนาที่สูง

ถึงแม้ว่าการดำเนินงานของทุกโครงการพัฒนาที่สูงที่ได้รับการประเมินผลครั้งนี้ได้สิ้นสุดไปแล้วก็ตาม คณะผู้วิจัยก็ได้พบสิ่งที่ก่อเกิดประโยชน์ต่อทั้งโครงการพัฒนา และชาวบ้าน กล่าวคือ โครงการพัฒนาที่สูงเหล่านี้มีส่วนช่วยผลักดันให้หน่วยงานหลักของรัฐได้เร่งจัดบริการเข้าสู่พื้นที่เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการสร้างกระบวนการคิด กระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบมีการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การติดตามผลและประเมินผล ฯลฯ รวมถึงการสร้างองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็ง สามารถรองรับกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ ได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นการมองปัญหาและร่วมกันหาแนวทางป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น กิจกรรมของโครงการฯ ยังช่วยสร้างสรค์ความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐาน คุณภาพชีวิต สร้างความเจริญทั้งทางด้านวัตถุ และจิตใจไปพร้อม ๆ กัน ชาวบ้านเกิดความตื่นตัว การกล้าแสดงความคิดเห็น กระตือรือร้น รักท้องถิ่น รักป่า รักสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการมีความสำนึกในความเป็นไทยมากขึ้น นอกจากนี้การที่โครงการพัฒนาที่สูงของแต่ละโครงการมีระยะเวลาของการดำเนินโครงการที่แน่นอน ซึ่งเป็นการทำงานที่แข่งกับเงือนไขของเวลา ทำให้การกำหนดกรอบ รูปแบบแผนงาน การพัฒนาที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ง่าย พร้อมทั้งมีระบบการติดตามการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ให้การสนับสนุนวัสดุ/อุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือ ตลอดจนยานพาหนะในการทำงาน สร้างความคล่องตัว รวดเร็วกว่าที่จะรอนบประมาณของรัฐบาลมาสนับสนุน

จึงเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงาน นับเป็นการช่วยเสริมจุดอ่อนขององค์กรพัฒนาภาครัฐ ซึ่งมีจะขาดโอกาสในการพัฒนาทางวิชาการ ฝึกอบรม ทักษะ และฟื้นฟูประสิทธิภาพการทำงาน

อย่างไรก็ตาม คณะผู้ประเมินผลมีความหวังว่า หลังจากการสิ้นสุดโครงการแล้ว การสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม การดำเนินงานของหน่วยงานในพื้นที่รับแผนงานมาปฏิบัติได้นั้นได้กระทำอย่างเต็มที่ เป็นไปตามแผนมากน้อยเพียงใด โครงการฯ จะต้องให้ความสนใจติดตามผลด้วย ทั้งนี้ เพราะว่าขณะนี้ชาวบ้านมีองค์กร กลุ่มอาสาสมัคร และกองทุนหมุนเวียนที่เข้มแข็ง ชาวบ้านมีการพัฒนาได้เรียนรู้ทราบข้อกฎหมายต่าง ๆ แต่หากจะพูดถึงประสิทธิภาพแล้วนั้นอาจจะยังไม่เป็นหลักประกันการทำงานได้ ดังนั้นการสร้างคนรุ่นใหม่ทดแทนคนรุ่นเก่ายังมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการพัฒนาในพื้นที่สูง เช่นเดียวกับการเตรียมชาวบ้าน การสร้างเครือข่ายของชุมชน ตลอดจนความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานภาครัฐกับประชาชนในพื้นที่ที่ต้องกำหนดให้เป็นแผนพัฒนาของจังหวัด อำเภออย่างชัดเจน โดยการประสานและผลักดันให้หน่วยงานต่าง ๆ สามารถใช้แผนงานที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในตอนท้ายนี้คณะผู้วิจัยยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า แนวความคิดที่เกี่ยวกับการให้สิทธิการเป็นพลเมืองไทยนั้นถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการดำเนินการต่อไปอย่างต่อเนื่อง เพราะหากมีความล่าช้าหรือหยุดชะงักแล้ว ชาวเขาจะขาดหลักประกันในอนาคต ขาดความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งจะทำให้เชื่อมโยงไปสู่ปัญหาต่าง ๆ เช่น การครอบครองที่ดิน การศึกษา การอพยพเคลื่อนย้าย ขาดจิตสำนึกในความเป็นไทย ดังนั้นจำเป็นต้องกระทำควบคู่ไป นอกจากนี้ยังพบอีกว่าเงื่อนไขของการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว รวมทั้งผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ตลอดจนและการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ระบบการผลิต ช่องว่างทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีเปลี่ยนไป เยาวชนรุ่นใหม่ต้องไปทำงานในเมือง มีการละเมิดกฎระเบียบหมู่บ้าน ปัญหาการบริการทางเพศ นำไปสู่ปัญหาโสเภณี ปัญหายาเสพติด และปัญหาโรคเอดส์ ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่จะต้องมีกระบวนการเตรียมชาวเขาให้เกิดความเข้าใจ และรู้จักการปรับตัว มีความพร้อม และรับสภาพการเปลี่ยนแปลงอย่างมีเหตุ มีผล

หากมองในภาพรวมของการพัฒนาประเทศไทยในอดีตถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะบทบาทของโครงการพัฒนาที่สูงที่ได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศนั้นย่อมถือว่าได้มีส่วนช่วยให้ประเทศไทยมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ สังคมอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันนี้ถึงแม้ว่าการได้รับความช่วยเหลือจากต่างประเทศยังเป็นสิ่งจำเป็นอยู่แต่ก็คงจะเป็นไปด้วยความยากลำบากมากขึ้น เพราะประเทศไทยในสายตาของต่างประเทศนั้นได้เปลี่ยนไปจากประเทศที่กำลังพัฒนาได้ก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการคมนาคมสื่อสาร มีการเติบโตก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและกำลังจะเปลี่ยนแปลงจากประเทศผู้รับการช่วยเหลือมาเป็นผู้ให้ โดยในอนาคตอันใกล้นี้ประเทศไทยก็จะต้องหันไปให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศเพื่อนบ้านในแถบอินโดจีนมากยิ่งขึ้น